

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

**ÖDEMELER DENGESİ
RAPORU**

2009 -II

ÖZET

Küresel durgunluğa bağlı iç ve dış talep gerilemesi, 2009 yılının ilk yarısında ihracat ve ithalatın yüksek oranda gerilemesine ve dış ticaret açığının daralmasına neden olmuştur. Böylece, 2008 yılı Ağustos ayında yıllık bazda 48,9 milyar ABD dolarına ulaşan cari işlemler açığı 2009 yılının Haziran ayı itibarıyla 20,5 milyar ABD dolarına kadar gerilemiştir. Yılın ilk çeyreğinde ithalattaki yavaşlamanın ihracata kıyasla daha belirgin olması, dış talepteki zayıf seyre rağmen net ihracatın büyümeye yüksek katkı yapmasına neden olmuştur.

TÜİK verilerine göre, 2009 yılının ilk çeyreğinde ihracatta gözlenen düşüş yılın ikinci çeyreğinde devam etmiştir. Bu dönemde nominal ihracat yüzde 34,7, miktar endeksi (reel ihracat) yüzde 15,8, birim değer endeksi yüzde 22,4 gerilemiştir.

Küresel talep daralmasından en çok etkilenen sektör kara taşıtları sektörü olmuş, sektör ihracatı yılın ilk çeyreğinde yüzde 55,2, ikinci çeyreğinde yüzde 47,9 daralmıştır. Tekstil ve giyim sektörü ihracatındaki olumsuz görünüm 2009 yılının ilk yarısında devam etmiştir. Tekstil sektöründe 2008 yılının ikinci çeyreğinden itibaren, giyim sektöründe ise 2007 yılının son çeyreğinden itibaren reel ve nominal bazda gözlenen yavaşlama 2008 yılının son çeyreğinden itibaren hızlanmıştır. Yılın ilk çeyreğinde altın ihracatının katkısıyla yüzde 8,5 artan ana metal ihracatı ise ikinci çeyrekte yüzde 51,5 azalmıştır.

Dış talebin yanı sıra iç talep ve iktisadi faaliyetlerdeki zayıf seyir, ithalatın yılın ilk çeyreğinden sonra ikinci çeyrekte de önemli oranda gerilemesine neden olmuştur. Küresel durgunluğa bağlı olarak ithalat fiyatlarında bir önceki yıla göre gözlenen düşüş de söz konusu gerilemeye katkıda bulunmuş, böylece ithalat Nisan-Haziran döneminde yüzde 41 gerilemiştir. Bu dönemde reel ithalat 2008 yılının aynı dönemine göre yüzde 19,1, ithalat fiyatları yüzde 27,1 gerilemiştir.

Nisan-Haziran döneminde toplam ithalattaki gerilemenin temel belirleyicisi, ithalattaki yüksek payı ve yüksek oranlı fiyat düşüşlerinin de katkısıyla ara malı ithalatı olmuştur. Ara malı ithalatı bu dönemde yıllık bazda reel olarak yüzde 21,1, nominal olarak yüzde 46 gerilemiştir. Diğer taraftan, yılın ilk çeyreğinde bir önceki yıla kıyasla reel olarak yüzde 33,5 gerileme gösteren yatırım malı ithalatı, yatırım talebindeki zayıf seyrin sürdüğü yılın ikinci çeyreğinde yüzde 18,3, ilk çeyrekte yüzde 23 gerileyen tüketim malı ithalatı ise ikinci çeyrekte yüzde 9 gerilemiştir. Kalem bazında incelendiğinde, yılın ikinci çeyreğinde ithalattaki gerilemeye en yüksek katkıyı, gerek fiyatların gerekse talebin önemli oranda düştüğü ham petrol ve doğal gaz ile ana metal sanayi yapmıştır. Ayrıca, bu sektörlerle bağlantılı olan rafine petrol ürünleri ile atık ve hurdaların yanı sıra, kimyasal madde ve ürünler, motorlu kara taşıtları ile makine-teçhizat ithalatının da toplam ithalattaki gerilemede önemli etkisi olmuştur. Binek otomobil ithalatı ise Mart ayında alınan mali önlemler neticesinde miktar endeksi bazında sınırlı da olsa artış göstermiştir.

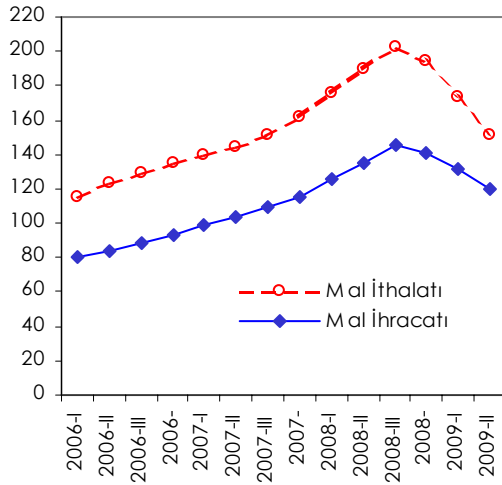
Uluslararası kredi piyasalarındaki sıkılığın devam ettiği 2009 yılının ilk yarısında özellikle gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımları yavaşlamıştır. Söz konusu dönemde Türkiye'den de net sermaye çıkışları gözlenmiş, doğrudan yatırım girişleri önceki yıllara kıyasla azalmıştır. Ocak-Haziran döneminde cari işlemler 6,8 milyar ABD doları açık verirken, net 4,4 milyar ABD doları sermaye çıkışı gözlenmiştir. Dolayısıyla aynı dönemde net hata ve noksan kalemi önemli ölçüde pozitif bakiye vermiştir. 2008 yılının Ekim ayından itibaren cari açığın yıllık bazda gerilemesine karşın, sermaye çıkışlarının sürmesi döviz varlıklarındaki artışı sınırlamıştır.

Ödemeler Dengesi
(milyar ABD doları)

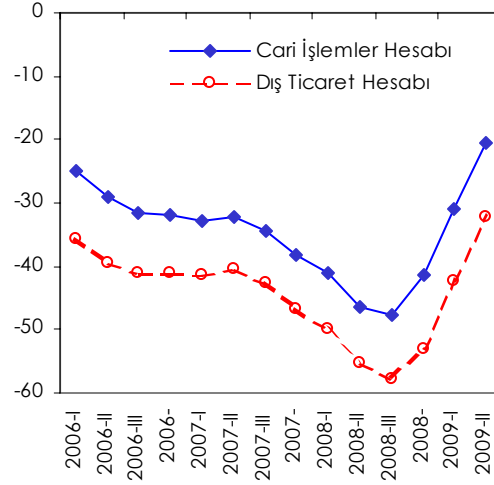
	Ocak-Haziran			Haziran (12-aylık)		
	2008	2009	% Değişim	2008	2009	% Değişim
Cari İşlemler Hesabı	-27,8	-6,8	..	-46,5	-20,5	..
Dış Ticaret Hesabı	-28,9	-8,0	..	-55,2	-32,2	..
Mal İhracatı	72,9	51,4	-29,4	134,6	119,4	-11,3
İhracat (fob)	68,8	47,7	-30,6	126,4	111,0	-12,2
Bavul Ticareti	2,9	2,4	-15,4	5,8	5,8	-1,1
Mal İthalatı	-101,7	-59,4	-41,6	-189,8	-151,6	-20,1
İthalat (cif)	-105,9	-62,3	-41,1	-198,6	-158,5	-20,2
Uyarlama: Navlun ve Sigorta	5,7	3,5	..	11,4	8,8	..
Hizmetler Hesabı	4,6	4,4	..	14,3	17,3	..
Turizm (net)	5,7	4,9	-13,8	16,6	17,7	6,6
Gelir	7,5	6,7	-10,2	20,1	21,2	5,6
Gider	-1,8	-1,8	1,2	-3,5	-3,5	0,9
Diğer Hizmet Gelirleri (net)	-1,1	-0,5	..	-2,3	-0,3	..
Gelir Hesabı	-4,4	-4,2	..	-7,9	-7,8	..
Ücret Ödemeleri (net)	0,0	0,0	..	-0,1	-0,1	..
Doğrudan Yatırım Gelirleri (net)	-1,8	-1,3	..	-2,9	-1,9	..
Portföy Yatırımı Gelirleri (net)	0,4	0,0	..	0,9	0,6	..
Diğer Yatırım Gelirleri (net)	-2,9	-2,9	..	-5,9	-6,4	..
Faiz Geliri	1,1	1,0	-6,8	2,2	1,9	-11,9
Faiz Gideri	-4,0	-3,9	-3,2	-8,1	-8,3	2,7
Cari Transferler	0,9	1,0	7,4	2,3	2,1	-10,9
İşçi Gelirleri	0,7	0,4	-38,4	1,4	1,1	-25,1
Sermaye ve Finans Hesapları	29,4	-1,0	..	50,6	5,8	..
Finans Hesabı (Rezerv Varlıklar hariç)	29,8	-5,4	..	52,1	0,0	..
Doğrudan Yatırımlar (net)	8,4	3,4	..	17,4	10,6	..
Yurt Dışında	-1,7	-0,8	-53,5	-2,3	-1,6	-28,7
Yurt İçinde	10,2	4,2	-58,8	19,7	12,2	-38,0
Portföy Yatırımları (net)	1,7	-0,3	..	-3,6	-7,0	..
Varlıklar	-0,3	-0,8	..	-1,4	-1,8	..
Yükümlülükler	2,0	0,5	..	-2,3	-5,3	..
Yurt Dışı Yerleşikler Hisse Senedi Alımı	2,8	1,2	..	5,3	-0,8	..
Borç Senetleri	-0,8	-0,7	..	-7,6	-4,4	..
Yurt Dışı Yerleşikler DİBS Alımı	-0,4	-2,2	..	-5,8	-6,8	..
Hazine Tahvil İhracı	-0,4	1,5	..	-1,8	2,4	..
Borçlanma	2,5	2,5	..	3,8	4,0	..
Geri Ödeme	-2,9	-1,0	..	-5,6	-1,6	..
Diğer Yatırımlar (net)	19,7	-8,5	..	38,4	-3,6	..
Varlıklar	-12,3	-1,0	..	-9,7	0,4	..
Ticari Krediler	-1,1	0,0	..	-1,9	2,8	..
Krediler	-0,1	-0,6	..	0,1	-0,6	..
Bankaların Döviz Varlıkları (- artış)	-5,9	-0,4	..	-2,8	-3,5	..
Yükümlülükler	32,0	-7,5	..	48,1	-4,0	..
Ticari Krediler	4,6	-1,6	..	6,8	-4,7	..
Krediler	23,4	-9,8	..	36,5	-3,1	..
Merkez Bankası	0,0	0,0	..	0,0	0,0	..
Genel Hükümet	3,0	-0,7	..	1,7	-0,3	..
Uluslararası Para Fonu	2,7	-0,7	..	0,9	-1,6	..
Uzun Vade	0,4	0,0	..	0,8	1,3	..
Bankalar	3,1	-5,1	..	4,5	-5,1	..
Uzun Vade	2,7	-1,9	..	5,2	-3,9	..
Kısa Vade	0,4	-3,2	..	-0,7	-1,3	..
Diğer Sektörler	17,2	-4,0	..	30,4	2,4	..
Uzun Vade	16,6	-4,1	..	30,1	1,9	..
Kısa Vade	0,6	0,1	..	0,3	0,4	..
Mevduat	3,8	3,7	..	4,4	3,3	..
KMDTH + Süper Döviz Hesabı	-0,7	-0,3	..	-1,6	-1,5	..
Bankalar	4,4	4,1	..	6,0	4,8	..
Resmi Rezervlerdeki Değişim (- artış)	-0,4	4,4	..	-1,5	5,8	..
Net Hata ve Noksan	-1,6	7,8	..	-4,1	14,7	..

Kaynak: TCMB.

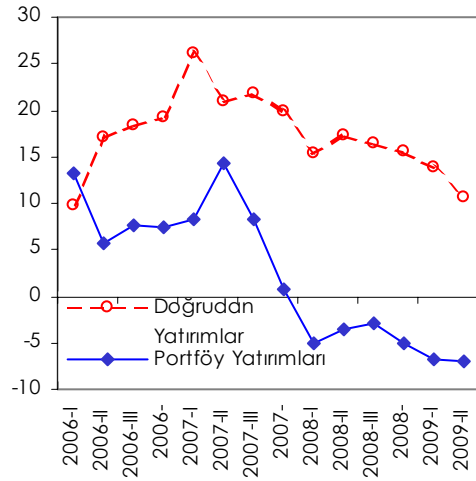
Mal İhracatı ve İthalatı
(12-aylık top., milyar ABD doları)

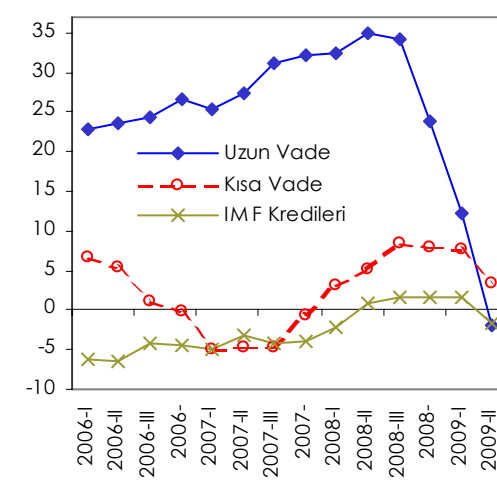
Dış Ticaret ve Cari İşlemler
(12-aylık top., milyar ABD doları)

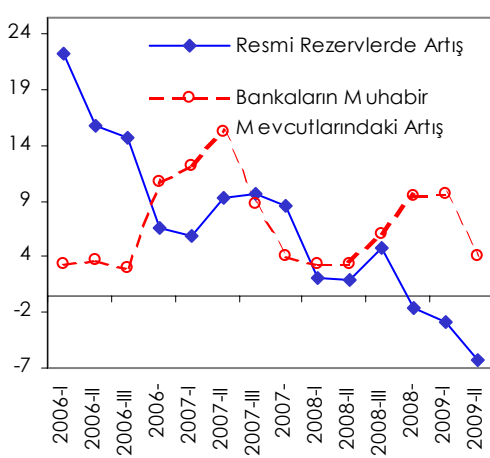
Doğrudan ve Portföy Yatırımları
(12-aylık top., milyar ABD doları)

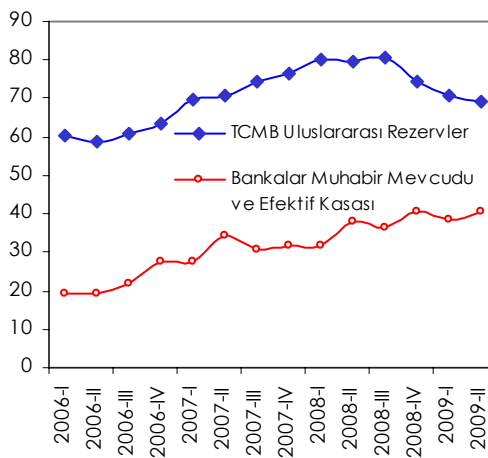
Diğer Sermaye Akımları
(12-aylık top., milyar ABD doları)

Rezerv Değişimi
(12-aylık top., milyar ABD doları)

Uluslararası Rezervler
(milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

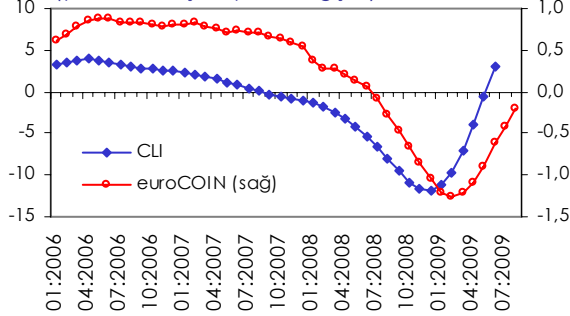
I. DIŞ EKONOMİK GELİŞMELER

1. Son aylarda, özellikle gelişmekte olan ülkelerin uyumlu bir şekilde yürüttüğü maliye ve para politikalarının etkisiyle beklentilerde kısmi bir iyileşme olduğu, dünya ekonomisinin toparlanma sürecine girdiği ve küresel krizin daraltıcı etkisinin azaldığı görülmüştür. Yılın ilk çeyreğine kıyasla finansal koşulların iyileşmesine ve önümüzdeki döneme ilişkin büyüme tahminlerinin bir miktar yukarı doğru güncellenmesine karşın, toparlanmanın oldukça yavaş ve kademeli gerçekleşmesi beklenmektedir. Öte yandan, küresel ekonomik faaliyete ilişkin toparlanma sinyalleri emtia fiyatlarının yeniden yükselişe geçmesine neden olmuştur. Ancak, fiyatların halen önceki yıl seviyesinin altında olması ve dünya ekonomisindeki zayıflıkların devam etmesi sonucu, enflasyon küresel düzeyde düşük seviyesini korumaktadır. Bu gelişmelere bağlı olarak, merkez bankalarının faiz oranlarını düşük düzeylerde tutmaya devam ettikleri gözlenmiştir.

Euro Bölgesi Öncü Göstergeleri:

€COIN (3-aylık % değişim),

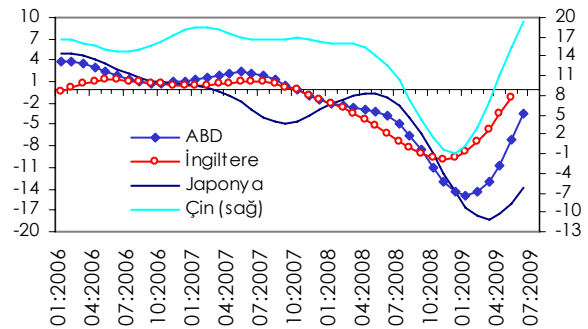
CLI (yıllıklandırılmış 6-aylık % değişim)

Kaynak: OECD, CEPR.

Seçilmiş Ülkeler Öncü Göstergeleri:

CLI (yıllıklandırılmış 6-aylık % değişim)

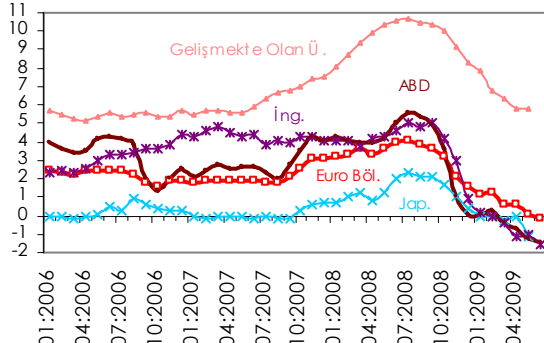
Kaynak: OECD.

CLI: Composite Leading Indicator (Birleşik öncü göstergeler endeksi)

EuroCOIN: Coincident Indicator of the Euro Area Business Cycle (Euro bölgesi birleşik öncü göstergeleri)

Enflasyon Oranı:

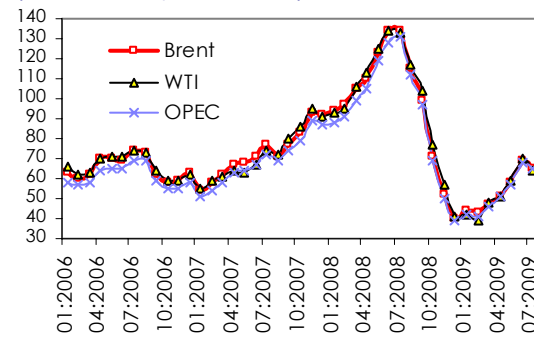
TÜFE, (yıllık % değişim)

Kaynak: IMF IFS.

Petrol Fiyatları:

(ABD doları, aylık ortalama)

Kaynak: Energy Information Administration, OPEC.

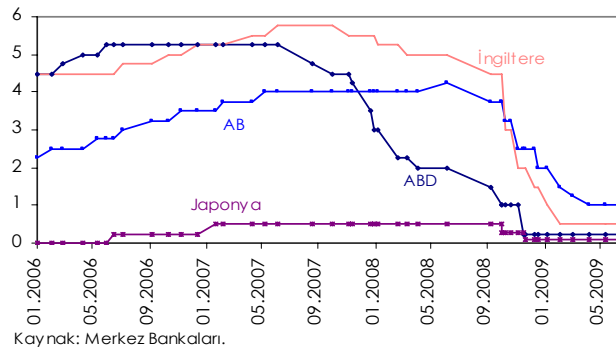
2. Son dört çeyrekte art arda daralan ABD ekonomisi, 2009 yılının ikinci çeyreğinde yıllıklandırılmış bazda yüzde 1 küçülmüştür. Bu dönemde yavaşlamanın hız kestiği ancak, önceki döneme ilişkin büyüme rakamlarının aşağı yönlü güncellendiği gözlenmiştir. Ayrıca, büyümeye sadece kamu harcamalarının ve net ihracatın olumlu katkı yaptığı, özel tüketim harcamalarının ise halen zayıf seyretmeye devam ettiği dikkat çekmiştir. Öte yandan, Temmuz ayında Satın Alma Yöneticileri Endeksi (PMI) 44,8'den 48,9'a çıkarak imalat sanayindeki yavaş iyileşmenin sürdüğüne işaret etmiştir. Bununla birlikte, ABD ekonomisine ilişkin diğer bir olumlu gelişme ise, 2008 yılı Nisan ayından bu yana ilk kez Temmuz ayında işsizlik oranının bir önceki aya göre sınırlı bir gerileme göstermesidir. Tüketici fiyatları enflasyonu ise Nisan ayından itibaren negatife dönmüştür. Fiyatlardaki düşüş temelde enerji ve gıda ürünlerinden kaynaklanmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak FED 16 Aralık 2008'de 0 - 0,25 aralığına çektiği politika faizini takip eden aylarda da bu seviyede tutmuştur.

3. ABD'de olduğu gibi, Euro bölgesinde ekonomik aktivitenin daralma hızı 2009 yılı ikinci çeyreğinde yavaşlamış ve bölge ekonomisi söz konusu dönemde önceki çeyreğe göre yüzde 0,1 küçülmüştür. Bununla birlikte, Temmuz ayında Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan Ekonomik Güven Göstergesi'nin (ESI) Mart ayından itibaren iyileşmeye devam ettiği, 2008 yılı Kasım ayından bu yana en yüksek düzeyine ulaştığı, ancak, göstergenin halen uzun dönem ortalamasının oldukça altında bulunduğu gözlenmiştir. Ayrıca, OECD birleşik öncü göstergeler endeksi (CLI) ve Euro bölgesi birleşik öncü göstergeleri (euroCOIN) gibi göstergeler de Euro bölgesindeki gerilemenin hız kestiğine işaret etmektedir. Ağustos ayında Satın Alma Yöneticileri Endeksinin 50'ye çıkması ise Euro bölgesi ekonomisinde toparlanmaya işaret ederek en kötünün geride kaldığı düşüncesini güçlendirmiştir. Ancak, Euro bölgesinde bankacılık sistemindeki sorunların, gerilemeye devam eden konut fiyatlarının ve kredi sıkışıklığının devam etmesine bağlı olarak 2010 yılı ortasına kadar ekonomik aktivitede güçlü bir toparlanma beklenmemektedir. Öte yandan, Euro bölgesi işsizlik oranı Haziran ayında son 10 yılın en yüksek seviyesi olan yüzde 9,4'e ulaşmıştır. İş gücü piyasasının ekonomik aktivitedeki gelişmelere gecikmeli olarak tepki verdiği göz önüne alındığında, Euro bölgesi işsizlik oranının önümüzdeki dönemde yüksek seyretmesi beklenmektedir. 2008 yılının ikinci yarısından bu yana düşen Euro bölgesi tüketici fiyatları enflasyonu 2009 yılı Haziran ve Temmuz aylarında negatife dönmüştür. Avrupa Merkez Bankası (ECB), enflasyondaki düşüş eğilimini de dikkate alarak, 2008 yılı sonunda yüzde 2,5 olan faiz oranını Ocak-Mayıs dönemindeki indirimler neticesinde 7 Mayıs itibarıyla yüzde 1 seviyesine çekmiş ve daha sonra bu seviyesini korumuştur.

4. Japon ekonomisi, son beş çeyrekte bu yana ilk kez 2009 yılının ikinci çeyreğinde yüzde 0,9 büyümüştür. Söz konusu gelişmede, ihracatın yüzde 6,3 artması ve hükümetin uyguladığı teşvik paketinin önemli katkısı olmuştur. Kabine Bürosu tarafından yayınlanan tüketici güven endeksi Ocak ayından itibaren başlayan yükseliş eğilimini Temmuz ayında da sürdürmüş ve Kasım 2007'den bu yana gözlenen en yüksek değeri almıştır. Öte yandan, işsizlik oranı ise Haziran ayında son sekiz yılın en yüksek değeri olan yüzde 5,4'e ulaşmıştır. Tüketici fiyatları enflasyonu, geçen yılın ortasında zirve yapan petrol fiyatlarının yarattığı baz etkisi ile istihdam ve tüketim koşullarının sert bir şekilde bozulması sonucu rekor düşüşler kaydetmiştir. Haziran ayında TÜFE yıllık bazda yüzde 1,8 gerilemiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak, BoJ 30 Ekim ve 19 Aralık tarihlerinde olmak üzere iki kez faiz indirimine gitmiş ve gösterge faiz oranı yüzde 0,1 seviyesine gerilemiştir.

5. Küresel talep daralması, son yıllarda yüksek büyüme performansı sergileyen Çin'de ekonomik büyümenin 2009 yılının ilk yarısında yavaşlayarak yüzde 7,1 olarak gerçekleşmesine neden olmuştur. Söz konusu büyümenin 6,2 puanının sabit yatırımlardan kaynaklandığı ve dolayısıyla arz koşulları tarafından desteklendiği, ancak ihracat açısından henüz güçlü bir toparlanmanın gözlenmediği dikkat çekmiştir. Bununla birlikte bu dönemdeki sabit yatırım artışları daha çok kamu kaynaklı olurken, özel sektör yatırım harcamaları zayıf seyrini sürdürmüştür. Diğer taraftan, Çin'de enflasyon oranındaki düşüş yaz aylarında hızlanmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak Çin Merkez Bankası, 2008 yılı Eylül ayından yıl sonuna dek beş kez faiz oranlarını indirmiş, hızlı ve istikrarlı büyümenin yakalanabilmesi için gevşek para politikasının sürdürüleceğine işaret etmiştir.

Merkez Bankası Faiz Oranları (%)

II. CARİ İŞLEMLER HESABI

6. Küresel durgunluğa bağlı iç ve dış talep gerilemesi, 2009 yılının ilk yarısında ihracat ve ithalatın yüksek oranda düşüş göstermesine ve dış ticaret açığının daralmasına neden olmuştur. Böylece, 2008 yılı Ağustos ayında yıllık bazda 48,9 milyar ABD dolarına ulaşan cari işlemler açığı 2009 yılının Haziran ayı itibarıyla 20,5 milyar ABD dolarına kadar gerilemiştir. Yılın ilk çeyreğinde ithalat düzeyinin ihracat altında gerçekleşmesi, dış talepteki zayıf seyre rağmen net ihracatın büyümeye yüksek katkı yapmasına neden olmuştur.

7. İhracatın kısa vadeli dış borç stokunu ve dış borç servisini karşılama oranı 2009 yılının ilk yarısında gerilemiştir. Aynı dönemde, sermaye girişlerinde görülen yavaşlama ile rezerv artışının sınırlanmasına karşın, cari açığın daralmasına bağlı olarak Merkez Bankası rezervleri temel alınarak oluşturulan göstergeler yükselmiştir.

Cari İşlemler Açığına ve Finansman Yapısına İlişkin Göstergeler

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009C2
İhracatın ithalatı karşılama oranı	0,86	0,80	0,75	0,70	0,70	0,71	0,73	0,79
Toplam mal ihracatı / Kısa vadeli dış borç stoku	2,48	2,28	2,13	2,05	2,20	2,67	2,79	2,50
Toplam mal ihracatı / Dış borç servisi	1,41	1,88	2,25	2,13	2,34	2,37	2,65	2,12
Turizm gelirleri*/ Dış ticaret açığı	1,41	0,72	0,53	0,42	0,31	0,30	0,32	0,50
MB rezervleri / Kısa vadeli dış borç stoku	1,71	1,53	1,17	1,37	1,48	1,77	1,47	1,45
MB rezervleri / Toplam dış borç stoku	0,22	0,24	0,23	0,31	0,30	0,31	0,27	0,26
MB rezervleri / Finansman ihtiyacı	20,28	11,47	2,82	2,69	1,97	2,09	2,05	11,96
MB rezervleri / Cari açık	44,84	4,68	2,61	2,37	1,97	2,00	1,79	3,38
MB rezervleri / Toplam mal ithalatı	0,60	0,53	0,41	0,47	0,47	0,47	0,38	0,46

Kaynak: TCMB, TÜİK.

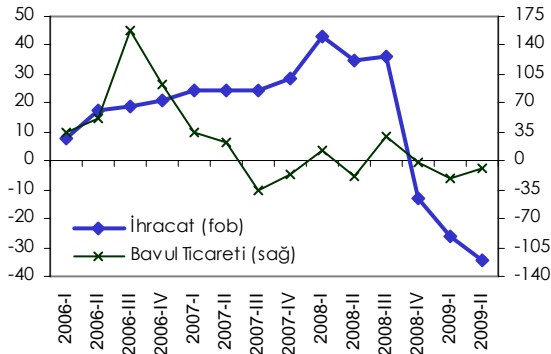
* Yabancı ziyaretçilerden kaynaklanan turizm gelirleri.

Mal İhracatı

8. TÜİK verilerine göre, 2009 yılının ilk çeyreğinde ihracatta gözlenen düşüş yılın ikinci çeyreğinde devam etmiştir. Bu dönemde nominal ihracat yüzde 34,7, miktar endeksi (reel ihracat) yüzde 15,8, birim değer endeksi yüzde 22,4 gerilemiştir. Yılın ilk çeyreğinde yüzde 22,4 azalan bavul ticareti yoluyla yapılan ihracat ise ikinci çeyrekte yüzde 8,2 gerilemiştir.

İhracat

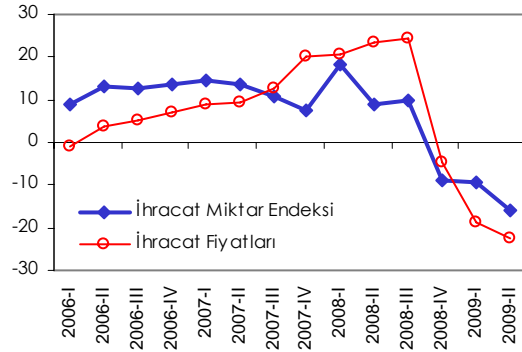
(milyar ABD doları, yıllık yüzde değişim)

Kaynak: TÜİK.

İhracat - Miktar ve Birim Değer

(2003=100, yıllık yüzde değişim)

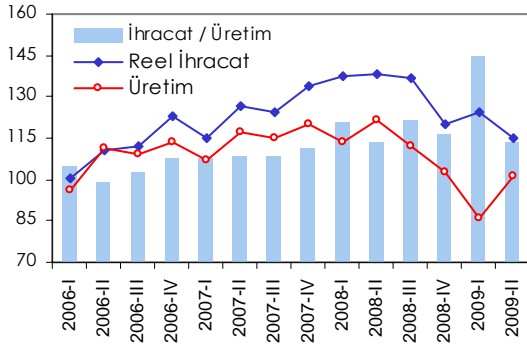

Kaynak: TÜİK.

9. İhracatta son yıllardaki hızlı büyüme performansına önemli katkı yapan ve reel birim iş gücü maliyetlerindeki gerileme eğilimini sağlayan verimlilik artışları 2008 yılının özellikle ikinci yarısından itibaren yavaşlamıştır. Ayrıca, son aylarda küresel düzeyde ortaya çıkan ekonomik daralma özellikle gelişmiş ülkelerin ithalat talebinde azalışa yol açarak Türkiye'nin ihracat performansını olumsuz etkilemiştir. Söz konusu olumsuz etkinin 2009 yılı genelinde devam etmesi beklenmektedir. Nitekim, IMF'nin Nisan ayında yayınladığı World Economic Outlook (WEO) tahminlerinde 2009 yılında dünya mal ticaret hacminin yüzde 11,5 daralması beklenmektedir.

İmalat Sanayi Üretim ve İhracatı

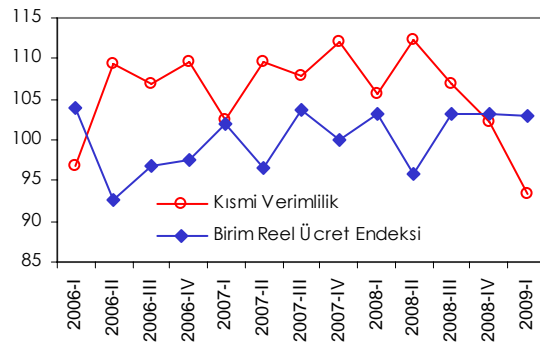
(2005=100)

Kaynak: TÜİK.

Birim Reel Ücret ve Verimlilik Endeksi

(2005=100)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

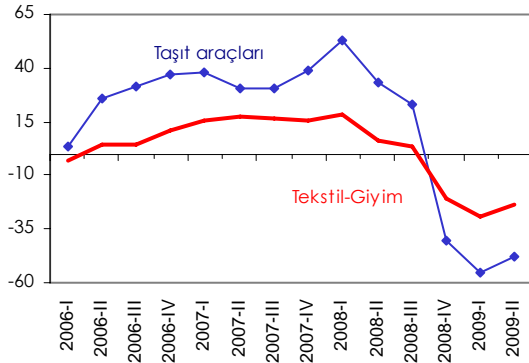
10. Küresel talep daralmasından en çok etkilenen sektör kara taşıtları sektörü olmuş, sektör ihracatı yılın ilk çeyreğinde yüzde 55,2, ikinci çeyreğinde yüzde 47,9 daralmıştır. Avrupa Birliği ülkelerinde 2009 yılı genelinde talepteki olumsuz seyrin süreceği beklentisi, kara taşıtları ihracatındaki düşük performansın devam edeceğine işaret etmektedir. Otomotiv Sanayi Derneği (OSD) ve Türkiye ihracatçılar Meclisi verilerine göre, kara taşıtları üretiminin ve ihracatının yılın üçüncü çeyreğinde de devam ettiği gözlenmektedir.

11. Tekstil ve giyim sektörü ihracatındaki olumsuz görünüm 2009 yılının ilk yarısında devam etmiştir. Tekstil sektöründe 2008 yılının ikinci çeyreğinden itibaren, giyim sektöründe ise 2007 yılının son çeyreğinden itibaren gerek reel gerekse nominal bazda gözlenen yavaşlama eğilimi 2008 yılının son çeyreğinden itibaren hızlanmıştır. Söz konusu gelişmede, Çin ve Hindistan gibi ülkelerin tekstil ve giyim ihracatında küresel düzeyde pazar paylarını artırmalarının yanı sıra sektör ihracatının büyük çoğunluğunu gerçekleştirdiğimiz Avrupa Birliği ülkelerindeki talep daralması belirleyici faktörler olmuştur.

12. Yılın ilk çeyreğinde yüzde 8,5 artan ana metal ihracatı ikinci çeyrekte yüzde 51,5 azalmıştır. Sektörün ihracat performansındaki bu dalgalı yapının, esas olarak, ihracattaki vergi iadesinden yararlanmak amacıyla İstanbul yerine yurt dışına işlenmek üzere ihraç edilen altından kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim, altının yurt içi üretimine getirilen vergi avantajıyla beraber altın ihracatı eski seviyelerine gerilemiştir.¹ 2008 yılının son çeyreğinden itibaren, inşaat sektörü ve otomotiv başta olmak üzere küresel düzeyde yatırım ve üretimdeki hızlı düşüş neticesinde altın hariç ana metal sanayiinde üretim ve ihracat gerilemiştir.

M. Kara Taşıtı ve Tekstil-Giyim İhracatı

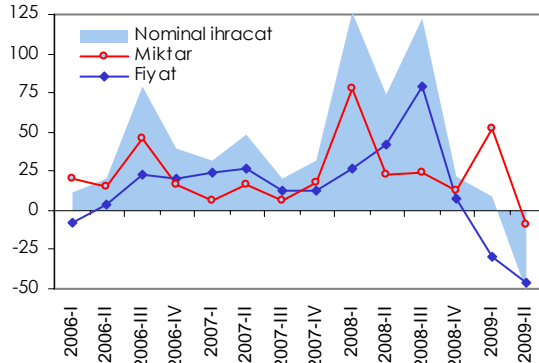
(Nominal, yıllık yüzde değişim)

Kaynak: TÜİK.

Ana Metal Sanayi İhracatı

(Yıllık yüzde değişim)

Kaynak: TÜİK.

¹ Bkz. 12 Şubat 2009 tarih ve 27139 sayılı Resmi Gazete'deki 112 seri No'lu Katma Değer Vergisi Genel Tebliği.

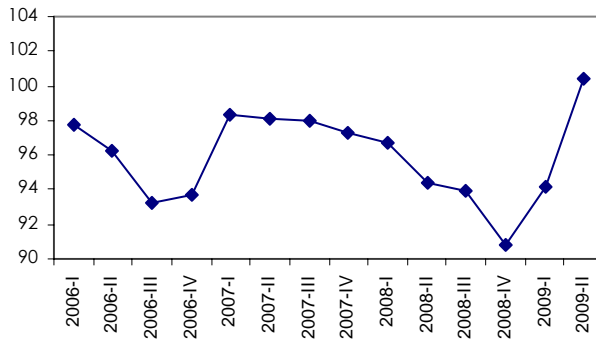
İhracat (milyon ABD doları)

	Nisan-Haziran dönemi itibarıyla									
			Değişim		Katkı		İhracat payı		Endeksler (% artış)	
	2008	2009	%	%	\$	2008	2009	fiyat	miktar	
Toplam	35613	23257	-34,7							
Sermaye Malı	4990	2803	-43,8	-6,1	-2187	14,0	12,1	-9,2	-38,1	
Ara Malı	18202	10947	-39,9	-20,4	-7255	51,1	47,1	-29,4	-14,9	
Tüketim Malı	12309	9381	-23,8	-8,2	-2928	34,6	40,3	-15,9	-9,3	
Diğer	111	126	13,3	0,0	15	0,3	0,5	-	-	
Önemli Fasıllar (ISIC Rev.3'e göre):										
Tarım ve Hayvancılık	835	812	-2,7	-0,1	-23	2,3	3,5	-17,1	20,8	
Gıda Ürünleri ve İçecek	1472	1362	-7,5	-0,3	-110	4,1	5,9	-23,5	21,0	
Tekstil Ürünleri	2874	2158	-24,9	-2,0	-716	8,1	9,3	-13,7	-13,0	
Giyim Eşyası	3020	2332	-22,8	-1,9	-688	8,5	10,0	-18,3	-5,4	
Rafine edilmiş petrol, Kok köm., nükl. Yak.	2007	783	-61,0	-3,4	-1224	5,6	3,4	-47,9	-25,0	
Kimyasal Madde ve Ürünler	1373	1054	-23,2	-0,9	-319	3,9	4,5	-13,6	-11,2	
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	1263	985	-22,1	-0,8	-279	3,5	4,2	-9,9	-13,6	
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	1348	978	-27,5	-1,0	-370	3,8	4,2	-21,6	-7,4	
Ana Metal Sanayi	5856	2841	-51,5	-8,5	-3014	16,4	12,2	-46,7	-8,9	
Metal Eşya Sanayi (Mak. & Teçh. hariç)	1556	1057	-32,1	-1,4	-500	4,4	4,5	-16,2	-19,0	
Makine ve Teçhizat	2744	1978	-27,9	-2,2	-766	7,7	8,5	-13,8	-16,4	
Elektrikli Makina ve Cihazlar	1328	931	-29,9	-1,1	-397	3,7	4,0	-15,9	-16,7	
Radyo, TV, Haberleşme Teçhizatı ve Cih.	542	376	-30,5	-0,5	-165	1,5	1,6	-13,2	-19,5	
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	5993	3121	-47,9	-8,1	-2871	16,8	13,4	-8,4	-43,3	
Diğer Ulaşım Araçları	891	640	-28,2	-0,7	-252	2,5	2,8	-	-	

Kaynak: TÜİK.

13. Küresel durgunluğa bağlı olarak 2009 yılının ilk çeyreğinde hem ihracat hem de ithalat fiyatları yüksek oranda düşmüştür. Nisan ayından itibaren ihracat fiyatları, Mayıs ayından itibaren ise ithalat fiyatları yeniden artmaya başlamıştır. İthalatta enerjinin yüksek payı, ham petrol ithalat fiyatlarında 2008 yılının Ağustos ayından itibaren gerçekleşen hızlı düşüş ile birlikte değerlendirildiğinde, dış ticaret hadlerinin 2009 yılında ihracat lehine geliştiği görülmektedir. Nitekim, 2003=100 bazlı endekslere göre dış ticaret hadleri 2005 yılı ortalarından bu yana ilk kez 2009 yılının Mayıs ve Haziran aylarında 100'ün üzerinde değerler almıştır.

Dış Ticaret Hadleri (2003=100)

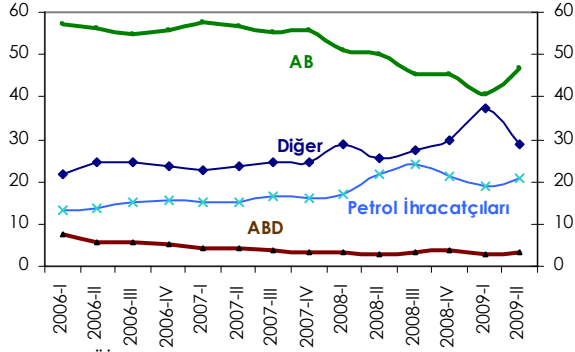
Kaynak: TÜİK.

14. Yılın ikinci çeyreğinde ihracat fiyatları ortalama olarak ilk çeyreğin altında olmakla birlikte, ilgili dönem içinde yükseliş göstermiştir. Ham petrol fiyatlarının yeniden artış eğilimine girmesine bağlı olarak rafine petrol ürünlerinin yanı sıra, yılın ikinci çeyreğinde önceki aylara göre ihracat fiyatları belirgin artış gösteren sektörler giyim, deri, haberleşme cihazları ve elektrikli cihazlar olmuştur. Buna rağmen, fiyat endekslerinin bir önceki yılın önemli oranda altında seyretmeye devam etmesi, ihracatın yıllık nominal artışını sınırlamaktadır. Miktar olarak yıllık bazda artış gösteren başlıca sektörler ise tarım ve gıda olmuştur.

15. Küresel ekonomik faaliyetteki durgunluk ve talep daralması özellikle gelişmiş ülkelerin ithalat talebinde azalışa yol açmış ve Türkiye'nin ihracat performansını olumsuz etkilemiştir. Nitekim, AB ülkelerine yapılan ihracatın 2007 yılı başında yüzde 58'e ulaşan payı 2009 yılı başında yüzde 37'ye kadar gerilemiştir. Petrol ihracatçısı ülkelerin payında son yıllarda görülen artış eğilimi de, petrol fiyatlarının hızla düştüğü 2008 yılı Ağustos sonrası dönemde yerini gerilemeye bırakmıştır. 2009 yılının ikinci çeyreğinde ise, AB'nin ve kısmen petrol ihracatçısı ülkelerin Türkiye ihracatındaki payı tekrar yükselmiştir. Bu gelişmeler ihracatın döviz kompozisyonuna da yansımış, 2008'in ikinci yarısında düşen euronun payı, AB'nin ihracattaki payının arttığı 2009 yılının ikinci çeyreğinde hızla eski seviyesine gelmiştir.

İhracatta Seçilmiş Ülke Payları

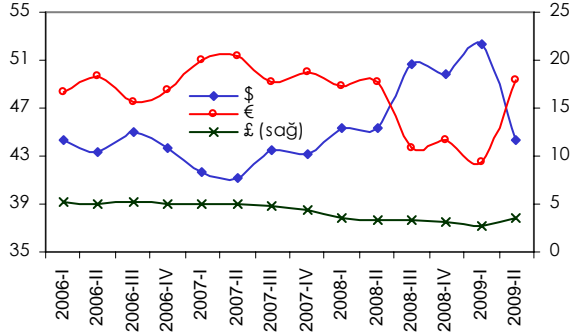
(toplam ihracattaki pay, %)

Kaynak: TÜİK.

İhracatta Döviz Kompozisyonu

(% pay)

Kaynak: TÜİK.

16. Ülke bazında incelendiğinde, yılın ikinci çeyreğinde bir önceki yıla göre Türkiye ihracatı içindeki payı en fazla artan ülkeler Irak ve Fransa olmuştur. Payı en fazla düşen ülkeler ise Birleşik Arap Emirlikleri ve Rusya'dır.

İhracat – Ülke Dağılımı

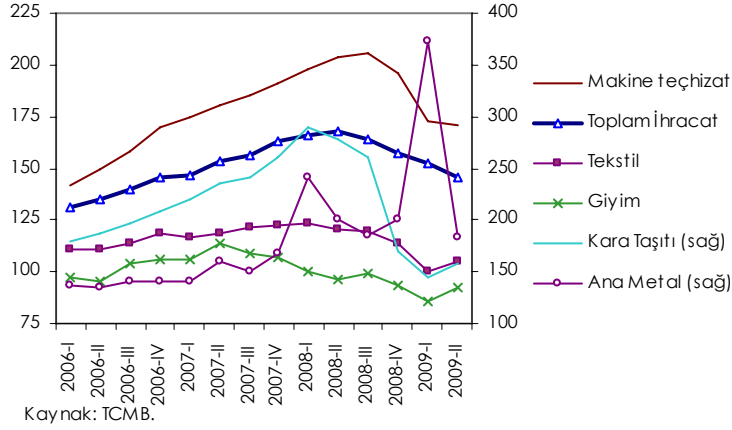
(milyon ABD doları)

	2008		2009		% Değişim	Katkı	
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)		%	\$
Toplam	35608	..	23257	..	-34,7	..	..
Avrupa Birliği Ülkeleri (27)	17860	50,2	10913	46,9	-38,9	-19,5	-6947
Diğer Ülkeler	16890	47,4	11894	51,1	-29,6	-14,0	-4996
Diğer Avrupa	3874	10,9	1991	8,6	-48,6	-5,3	-1882
Doğu Asya	1930	5,4	1441	6,2	-25,4	-1,4	-490
Diğer	14960	42,0	8462	36,4	-43,4	-18,2	-6498
Türkiye Serbest Bölgeleri	858	2,4	450	1,9	-47,5	-1,1	-408
Seçilmiş Ülkeler ve Ülke Grupları:							
OECD	18.994	53,3	11.920	51,3	-37,2	-19,9	-7074
Almanya	3.512	9,9	2.260	9,7	-35,7	-3,5	-1253
İngiltere	2.274	6,4	1.328	5,7	-41,6	-2,7	-946
İtalya	2.399	6,7	1.390	6,0	-42,1	-2,8	-1009
Fransa	1.865	5,2	1.579	6,8	-15,4	-0,8	-286
İspanya	1.211	3,4	626	2,7	-48,3	-1,6	-585
ABD	994	2,8	730	3,1	-26,6	-0,7	-264
Hollanda	837	2,4	439	1,9	-47,5	-1,1	-398
Yunanistan	687	1,9	415	1,8	-39,7	-0,8	-273
Diğer OECD	5.213	14,6	3.153	13,6	-39,5	-5,8	-2060
Orta Doğu Ülkeleri	6.919	19,4	4.684	20,1	-32,3	-6,3	-2235
BAE	2.379	6,7	762	3,3	-68,0	-4,5	-1617
Irak	861	2,4	1.245	5,4	44,5	1,1	383
S.Arabistan	612	1,7	448	1,9	-26,8	-0,5	-164
Katar	428	1,2	113	0,5	-73,6	-0,9	-315
İran	551	1,5	493	2,1	-10,5	-0,2	-58
Rusya	1.863	5,2	721	3,1	-61,3	-3,2	-1142
İsviçre	268	0,8	288	1,2	7,2	0,1	19
Romanya	1.122	3,2	542	2,3	-51,7	-1,6	-580
Bulgaristan	634	1,8	354	1,5	-44,1	-0,8	-279
Çin	457	1,3	334	1,4	-27,0	-0,3	-123

Kaynak: TÜİK.

17. Mevsimsellikten arındırılmış miktar endeksi verilerine göre, yılın ikinci çeyreğinde kara taşıtları, tekstil ve giyim sektörleri ihracatında kısmi bir toparlanma olmuş, ana metal ile makine ve teçhizat sektörlerinde ise düşüşün devam ettiği gözlenmiştir.

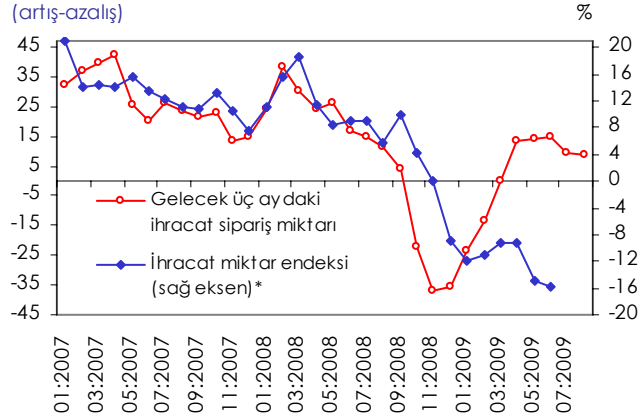
Mevsimsellikten Arındırılmış İhracat ve Seçilmiş Alt Sektörler (2003=100)

18. TCMB İktisadi Yönelim Anketi (İYA)'nde yer alan ve 2008 yılının son çeyreğinde belirgin bir şekilde gerileyen gelecek üç aydaki sipariş miktarı beklentisi, 2009 yılının ilk çeyreğinde kısmen toparlanırken, Nisan ayından itibaren sıfırın üstünde değerler almıştır. Söz konusu gösterge, reel ihracatta mevsimsellikten arındırılmış olarak aylık bazdaki düşüşün yavaşlayacağı ve 2009 yılı ikinci yarısında ihracatın sınırlı da olsa toparlanma eğilimine girebileceğine işaret etmektedir.

İhracat Beklentileri- Gelecek 3 ay

(artış-azalış)

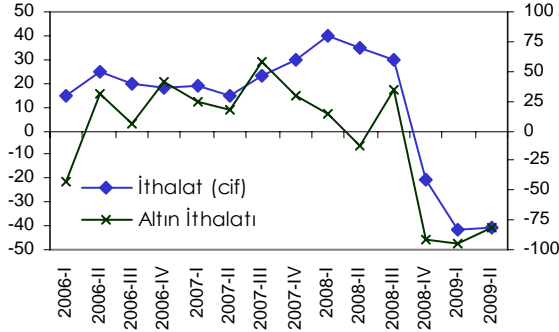
* 3-aylık hareketli ortalamının yıllık % artışı.

Mal İthalatı

19. Dış talebin yanı sıra iç talep ve iktisadi faaliyetteki zayıf seyir, ithalatın yılın ilk çeyreğinden sonra ikinci çeyrekte de önemli oranda gerilemesine neden olmuştur. Küresel durgunluğa bağlı olarak ithalat fiyatlarının bir önceki yıla göre düşük düzeyi de söz konusu gerilemeye katkıda bulunmuş, böylece ithalat Nisan-Haziran döneminde yüzde 41 gerilemiştir. Bu dönemde reel ithalat 2008 yılının aynı dönemine göre yüzde 19,1, ithalat fiyatları yüzde 27,1 gerilemiştir.

İthalat

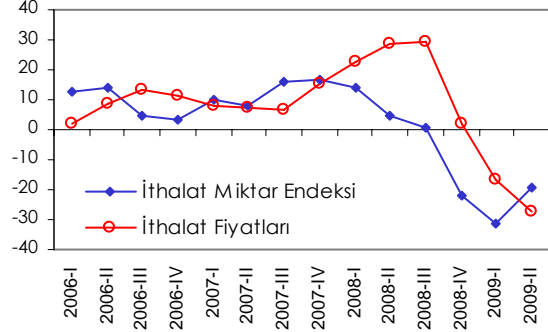
(milyar ABD doları, yıllık yüzde değişim)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

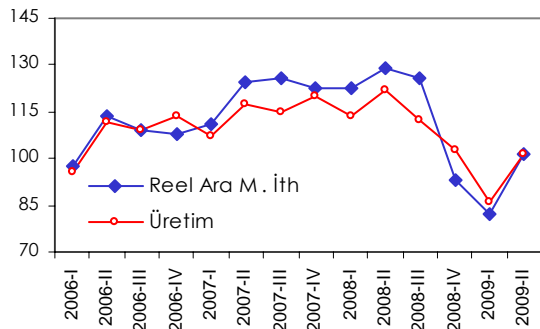
İthalat - Miktar ve Birim Değer

(2003=100, yıllık yüzde değişim)

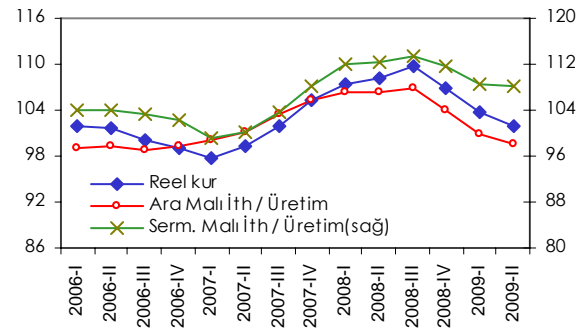

Kaynak: TÜİK.

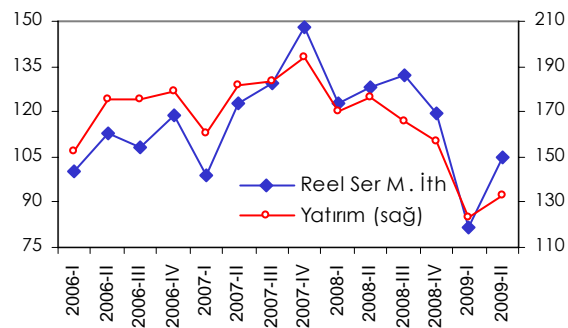
20. Nisan-Haziran döneminde toplam ithalattaki gerilemenin temel belirleyicisi, ithalattaki yüksek payı ve yüksek oranlı fiyat düşüşlerinin de katkısıyla ara malı ithalatı olmuştur. Bu dönemde inşaat ve otomotiv sektörlerindeki daralma ve fiyatların gerilemesiyle ana metal ve enerji ithalatında yüksek oranlı düşüşler gözlenmiştir. Böylece, söz konusu kalemlerin önemli yer tuttuğu ara malı ithalatı bu dönemde reel olarak yüzde 21,1, nominal olarak yüzde 46 gerilemiştir. Diğer taraftan, yılın ilk çeyreğinde yüzde 33,5 gerileme gösteren yatırım malı ithalatı, yatırım talebindeki zayıf seyrin sürdüğü yılın ikinci çeyreğinde yüzde 18,3; ilk çeyrekte yüzde 23 gerileyen tüketim malı ithalatı ise ikinci çeyrekte yüzde 9 gerilemiştir.

İmalat Sanayi Üretimi ve**Ara Malı İthalatı** (2005=100)

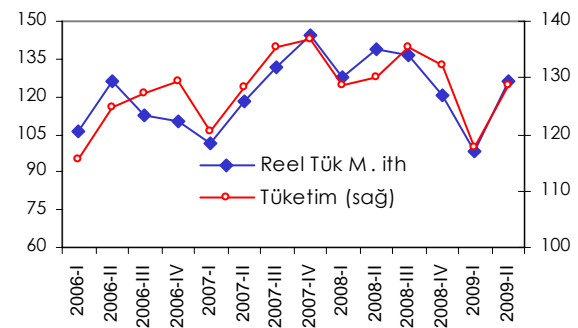
Kaynak: TÜİK.

Ara ve Serm. M. İth./ İmalat San. Üre. oranı**ve Reel Kur (ÜFE)** (12-aylık ort.)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Yatırım Harcamaları ve**Serm.Mali İthalatı** (2005=100)

Kaynak: TÜİK.

Tüketim Harcamaları ve**Tük. Mali İthalatı** (2005=100)

Kaynak: TÜİK.

21. Kalem bazında incelendiğinde, yılın ikinci çeyreğinde ithalattaki gerilemeye en yüksek katkıyı, gerek fiyatların gerekse talebin önemli oranda düştüğü ham petrol ve doğal gaz ile ana metal sanayi yapmıştır. Ayrıca, yukarıda sayılanlarla bağlantılı olan rafine petrol ürünleri ile atık ve hurdaların yanı sıra, kimyasal madde ve ürünler, motorlu kara taşıtları ile

yatırımlardaki düşüğe bağlı olarak makine-teçhizat ithalatının da toplam ithalattaki gerilemede önemli etkisi olmuştur.

22. 2008 yılının üçüncü çeyreğinde yavaşlayan ve yılın son çeyreğinden itibaren gerileyen binek otomobil ithalatı 2009 yılının Ocak-Mart döneminde yüzde 47,8 düşmüştür. Ancak, Mart ayında alınan mali önlemler neticesinde binek otomobil ithalatındaki gerilemenin görece olarak yavaşladığı, miktar endeksi bazında sınırlı bir artış gösterdiği gözlenmiştir. Öte yandan, 2007 yılının ikinci çeyreğinden bu yana yükseliş eğiliminde olan dayanıklı, yarı dayanıklı ve dayanıksız tüketim malı ithalatı ise 2008 yılı üçüncü çeyreğinden itibaren önemli oranda yavaşlama göstermiş, söz konusu kalemler 2009 yılının ilk çeyreğinde reel ve nominal bazda azalmıştır.

İthalat

(milyon ABD doları)

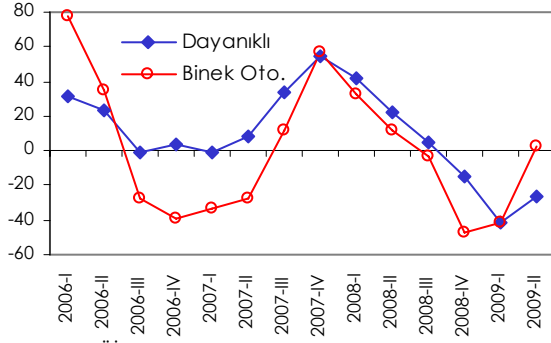
	Nisan-Haziran dönemi itibarıyla									
			Değişim		Katkı		İthalat payı		Endeksler (% artış)	
	2008	2009	%	%	\$	2008	2009	fiyat	miktar	
Toplam	56672	33455	-41,0					-27,1	-19,1	
Sermaye Malı	7332	5180	-29,4	-3,8	-2152	12,9	15,5	-13,6	-18,3	
Ara Malı	43301	23391	-46,0	-35,1	-19910	76,4	69,9	-31,5	-21,1	
Tüketim Malı	5895	4750	-19,4	-2,0	-1144	10,4	14,2	-11,5	-9,0	
Diğer	144	133	-7,2	0,0	-10	0,3	0,4	-	-	
Önemli Fasıllar (ISIC Rev.3'e göre):										
Tarım ve Hayvancılık	1900	1126	-40,7	-1,4	-774	3,4	3,4	-25,8	-20,2	
Madencilik ve Taşocakçılığı	9512	4374	-54,0	-9,1	-5138	16,8	13,1	-40,5	-22,7	
Hampetrol ve Doğalgaz	8406	3530	-58,0	-8,6	-4876	14,8	10,6	-44,7	-24,0	
Gıda ve İçecek	1008	841	-16,6	-0,3	-167	1,8	2,5	-21,0	5,7	
Tekstil Ürünleri	1355	956	-29,5	-0,7	-400	2,4	2,9	-2,9	-27,4	
Giyim Eşyası	437	379	-13,4	-0,1	-59	0,8	1,1	-8,8	-5,3	
Kağıt Ürünleri	801	626	-21,8	-0,3	-174	1,4	1,9	-21,1	-1,1	
Rafine edilmiş petrol, Kok köm.	4197	2477	-41,0	-3,0	-1719	7,4	7,4	-52,7	24,7	
Kimyasal Madde ve Ürünler	7512	5072	-32,5	-4,3	-2440	13,3	15,2	-25,2	-9,7	
Plastik ve Kautçuk Ürünleri	982	650	-33,8	-0,6	-332	1,7	1,9	-10,0	-26,5	
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	434	257	-40,8	-0,3	-177	0,8	0,8	-5,5	-37,4	
Ana Metal Sanayi	7456	2977	-60,1	-7,9	-4479	13,2	8,9	-33,0	-40,4	
Metal Eşya Sanayi (Mak. & Teçh. hariç)	1001	703	-29,8	-0,5	-298	1,8	2,1	-5,6	-25,8	
Makine ve Teçhizat	4846	3311	-31,7	-2,7	-1535	8,6	9,9	-11,2	-23,1	
Büro, Muhasebe ve Bilgi İşleme Mak.	655	600	-8,5	-0,1	-55	1,2	1,8	-18,4	12,2	
Elektrikli Makina ve Cihazlar	1941	1560	-19,6	-0,7	-381	3,4	4,7	-13,1	-7,7	
Radio, TV, Haberleşme Teçhizatı ve Cih.	1341	1118	-16,7	-0,4	-223	2,4	3,3	-9,0	-8,5	
Tıbbi ve Optik aletler	1065	751	-29,5	-0,6	-315	1,9	2,2	-14,4	-17,8	
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	4697	2842	-39,5	-3,3	-1855	8,3	8,5	-8,0	-34,4	
Diğer Ulaşım Araçları	693	699	0,9	0,0	6	1,2	2,1	-	-	
Atık ve hurdalar (toptan ve perakende)	3317	1091	-67,1	-3,9	-2225	5,9	3,3	-55,7	-25,7	

Kaynak: TÜİK.

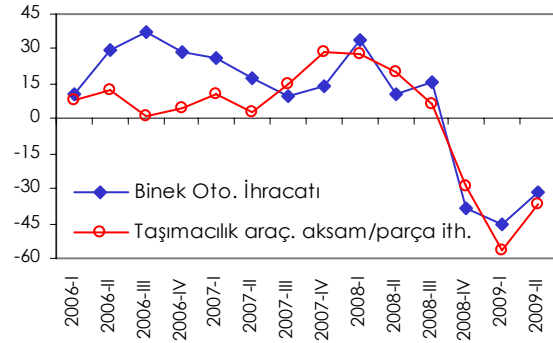
23. 2006 yılının Mayıs ayından itibaren 100 seviyesinin altında seyreden TCMB/TÜİK tarafından yayımlanan tüketici güven endeksi, 2008 yılı Kasım ayında, yayımlanmaya başladığı 2003 yılı Aralık ayından bu yana gözlenen en düşük seviyesine gerilemiş, Aralık ayından itibaren kademeli bir toparlanma göstermiştir. Endeks, Haziran ayında 2008 yılı başındaki seviyesine yükseldikten sonra Temmuz ayında bir miktar gerilemiştir.

Dayanıklı Tük. M. ve Binek Oto. İth.

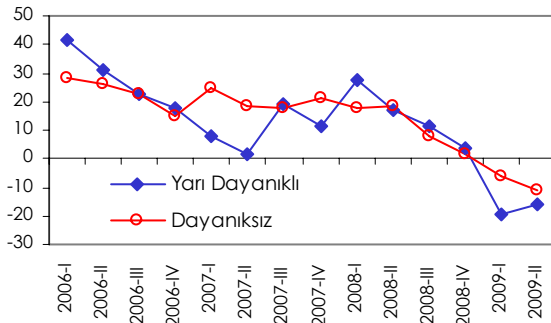
(2003=100, yıllık yüzde değişim)

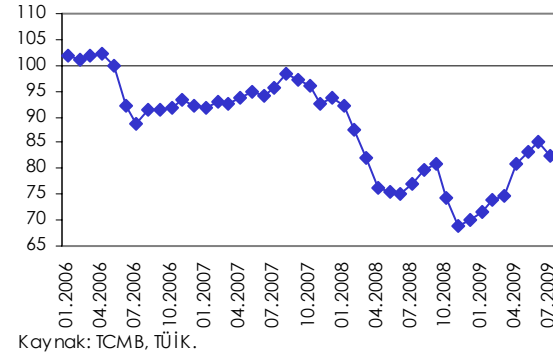
Kaynak: TÜİK.

Taşıt Araçları Aksam/Parça İthalatı ve**Binek Oto. İhracatı** (2003=100, yıllık % değ.)

Kaynak: TÜİK.

Yarı Dayanıklı ve Dayanaksız**Tüketim Malı İth.** (2003=100, yıllık % değ.)

Kaynak: TÜİK.

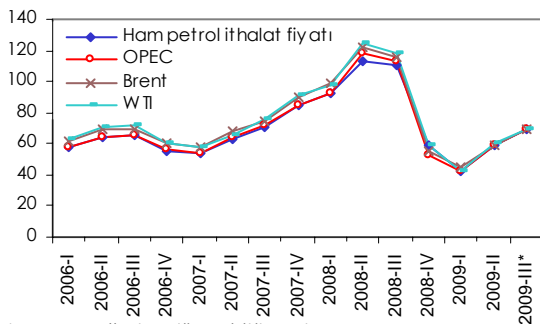
Tüketici Güven Endeksi (TCMB-TÜİK)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

24. 2008 yılının ikinci yarısında, küresel ekonomik durgunluk nedeniyle petrol talebindeki artış hızı belirgin olarak yavaşlamış ve uluslararası ham petrol fiyatları gerilemeye başlamıştır. Uluslararası piyasada Brent tipi ham petrol varil fiyatları 2009 yılı Mart ayı ortalarına kadar 40-45 ABD doları dolayında seyrederken, Mayıs ayından itibaren yükselişe geçerek izleyen aylarda 70 ABD doları düzeyine ulaşmıştır. Son aylardaki artışta, başta ABD olmak üzere sanayileşmiş ülkelerde açıklanan teşvik paketlerinin petrol talebini canlandıracağı beklentisi ile OPEC üyesi ülkelerin petrol üretimini azaltmaları etkili olmuştur.

Ham Petrol Fiyatları

(varil başına ABD doları, ortalama)

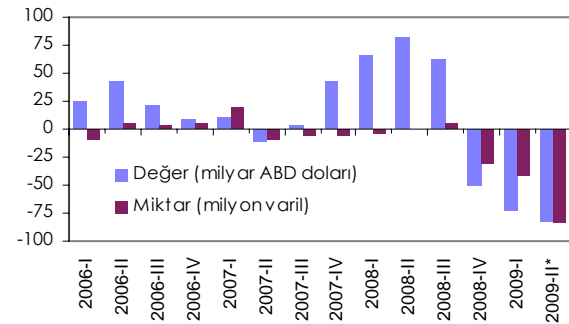

* Temmuz-Ağustos dönemi itibarıyla.

Kaynak: TÜİK, OPEC, EIA.

Ham Petrol İthalatı

(Yıllık yüzde değişim)

* Mayıs itibarıyla.

Kaynak: TÜİK.

25. Ham petrol, rafine petrol ürünleri ve ana metal fiyatlarındaki gerilemenin yanı sıra yılın ikinci çeyreğinde gıda ürünleri, kimyasal madde ve ürünler, atık ve hurdalar ile kağıt ürünleri ithalat fiyatları yıllık bazda yüksek oranlı düşüş gösteren sektörler olmuştur.

26. Miktar endeksleri kalem bazında incelendiğinde, Nisan-Haziran döneminde sektörlerin çoğunda yüksek oranlı düşüşler görülmüş, buna karşılık giyim, kağıt ürünleri, elektrikli makine ve cihazlar ve haberleşme cihazları ithalatında tek haneli küçülme, gıda-içecek ile büro-makine ve bilgi işleme cihazları sektörlerinde ithalat artışı görülmüştür.

27. 2005 yılından bu yana gerilemekte olan AB ülkelerinden yapılan ithalatın payı, 2009 yılında artarak, yılın ikinci çeyreğinde 2007 seviyelerine yükselmiştir. Bu dönemde ayrıca, başta Çin olmak üzere Fransa, ABD ve G.Kore'den yapılan ithalatın payında artışlar, Rusya, İran ve İsviçre'den yapılan ithalatın payında ise belirgin düşüşler gözlenmiştir.

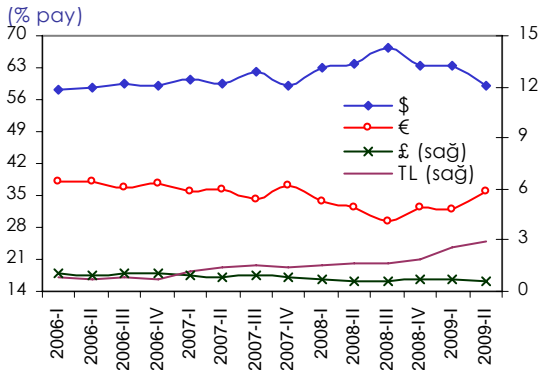
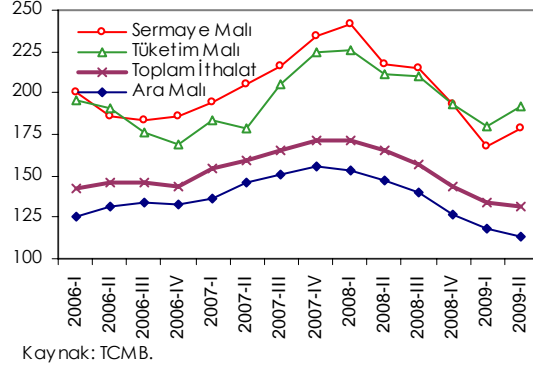
28. AB'den yapılan ithalatın payındaki toparlanma ile birlikte, euro cinsinden yapılan ithalatın payı da 2009 yılında artış eğiliminde olmuştur. 2008 ortalarından bu yana ham petrol ve diğer emtia fiyatlarındaki düşüşe bağlı olarak ABD doları cinsinden ithalatın payı gerilerken, TL karşılığında yapılan ithalatın payındaki artış 2009 yılında hız kazanmıştır.

İthalat – Ülke Dağılımı (milyon ABD doları)

	Nisan-Haziran itibarıyla						
	2008		2009		% Değişim	Katkı	
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)		%	\$
Toplam	56672	..	33455	..	-41,0		
Avrupa Birliği Ülkeleri (27)	21701	38,3	13911	41,6	-35,9	-13,7	-7790
Diğer Ülkeler	34614	61,1	19300	57,7	-44,2	-27,0	-15313
Diğer Avrupa	12464	22,0	5924	17,7	-52,5	-11,5	-6540
Asya	10160	17,9	7009	21,0	-31,0	-5,6	-3151
Diğer	11990	21,2	6367	19,0	-46,9	-9,9	-5623
Türkiye Serbest Bölgeleri	358	0,6	243	0,7	-32,0	-0,2	-114
Seçilmiş Ülkeler ve Ülke Grupları							
OECD	29.036	51,2	18.320	54,8	-36,9	-18,9	-10716
Almanya	5.287	9,3	3.280	9,8	-38,0	-3,5	-2006
İtalya	3.232	5,7	1.888	5,6	-41,6	-2,4	-1344
A.B.D.	2.964	5,2	2.055	6,1	-30,7	-1,6	-909
Fransa	2.608	4,6	1.861	5,6	-28,6	-1,3	-747
İngiltere	1.574	2,8	851	2,5	-45,9	-1,3	-723
İsviçre	1.478	2,6	403	1,2	-72,8	-1,9	-1076
İspanya	1.324	2,3	997	3,0	-24,7	-0,6	-327
Japonya	1.160	2,0	689	2,1	-40,6	-0,8	-471
G. Kore	1.021	1,8	897	2,7	-12,1	-0,2	-124
Belçika	931	1,6	568	1,7	-39,0	-0,6	-363
Hollanda	840	1,5	595	1,8	-29,2	-0,4	-246
Polonya	575	1,0	471	1,4	-18,2	-0,2	-105
İsveç	561	1,0	455	1,4	-18,8	-0,2	-105
Diğer OECD	5.481	9,7	3.311	9,9	-39,6	-3,8	-2170
Orta Doğu Ülkeleri	5.225	9,2	2.273	6,8	-56,5	-5,2	-2952
Irak	454	0,8	207	0,6	-54,4	-0,4	-247
İran	2.351	4,1	763	2,3	-67,5	-2,8	-1588
S. Arabistan	985	1,7	440	1,3	-55,3	-1,0	-545
Rusya	8.925	15,7	4.349	13,0	-51,3	-8,1	-4576
Çin	3.942	7,0	3.019	9,0	-23,4	-1,6	-923
Ukrayna	1.718	3,0	879	2,6	-48,8	-1,5	-839
Romanya	1.236	2,2	570	1,7	-53,9	-1,2	-666
Hindistan	643	1,1	428	1,3	-33,4	-0,4	-215
Kazakistan	858	1,5	358	1,1	-58,2	-0,9	-500
Cezayir	792	1,4	365	1,1	-54,0	-0,8	-428

Kaynak: TÜİK.

29. Mevsimsellikten arındırılmış verilere göre, yılın ikinci çeyreğinde miktar cinsinden ithalat bir önceki çeyreğe göre yüzde 2,3 gerilemiştir. Mevsimsellikten arındırılmış verilere göre söz konusu gelişme ara malı ithalatındaki yüzde 4,1'lik gerilemeden kaynaklanmış, sermaye ve tüketim malı ithalatı ise bir önceki çeyreğe göre sırasıyla yüzde 7,1 ve yüzde 7 artmıştır.

İthalatta Döviz Kompozisyonu**Mevsimsellikten Arındırılmış İthalat ve Seçilmiş Alt Sektörler (2003=100)****Hizmetler Hesabı**

30. 2009 yılının ilk yarısında taşımacılık gelirlerinin yüzde 12,5, giderlerinin ise yüzde 34,1 düşmesi turizm net gelirlerinin yüzde 13,8 azalmasını bir ölçüde telafi ederek hizmetler hesabı fazlasındaki gerilemeyi sınırlandırmıştır. Bu dönemde hizmetler hesabı fazlası yüzde 3,6 düşüş kaydetmiştir. İnşaat gelirleri artarken, finansal hizmet gelirleri ve telekomünikasyon, posta ve haber ajansı hizmetlerini içeren diğer hizmet gelirleri gerilemiştir.

Hizmetler Hesabı
(milyon ABD doları)

	2008				2008	2009	
	I	II	III	IV		I	II
Hizmetler hesabı	1276	3313	9373	3551	17513	1147	3278
Toplam gelir	5285	8103	14107	7312	34807	4780	6932
Toplam gider	-4009	-4790	-4734	-3761	-17294	-3633	-3654
Taşımacılık	-262	-123	429	195	239	-9	509
Gelir	1440	2058	2649	1629	7776	1318	1742
Gider	-1702	-2181	-2220	-1434	-7537	-1327	-1233
Turizm	1971	3686	9195	3593	18445	1570	3306
Gelir	2776	4693	9988	4494	21951	2467	4243
Gider	-805	-1007	-793	-901	-3506	-897	-937
İnşaat hizm.	234	246	240	254	974	280	251
Finansal hizm.	-31	-43	-38	-25	-137	-28	-77
Gelir	180	235	235	191	841	122	97
Gider	-211	-278	-273	-216	-978	-150	-174
Diğer Hizmetler	-636	-453	-453	-466	-2008	-666	-711
Gelir	655	871	995	744	3265	593	599
Gider	-1291	-1324	-1448	-1210	-5273	-1259	-1310

Kaynak: TCMB.

Turizm İstatistikleri

	2008				2008	2009	
	I	II	III	IV		I	II
Turizm Gelirleri (milyon ABD doları)	2776	4693	9988	4493	21951	2467	4244
Çıkış yapan yabancı ziyaretçiler (bin kişi)	3000	6824	11283	5324	26431	2943	6981
ortalama harcama (bin ABD doları)	669	579	665	628	636	608	501
Çıkış yapan vatandaş ziyaretçiler (bin kişi)	726	798	2071	954	4549	693	761
ortalama harcama (bin ABD doları)	1061	927	1202	1206	1132	975	984
Turizm Giderleri (milyon ABD doları)	805	1007	793	902	3507	897	937
Giriş yapan vatandaş ziyaretçiler (bin kişi)	1065	1456	1049	1323	4893	1203	1267
ortalama harcama (bin ABD doları)	-756	-691	-756	-682	-717	-746	-739

Kaynak: TÜİK, TCMB.

31. Küresel durgunluk turizm gelirlerine de yansımış ve son yıllarda artış eğiliminde olan turizm gelirleri 2009 yılının Ocak-Haziran döneminde yüzde 10,2 düşüş göstermiştir. Bu dönemde ziyaretçi sayısında önemli bir değişim olmamış, gelirlerdeki azalma ortalama harcama düzeyindeki düşüşten kaynaklanmıştır. Turizm giderlerinin bu dönemde yüzde 1,2 artması sonucu "net" turizm gelirindeki gerileme yüzde 13,8 olmuştur.

Gelir Hesabı

32. 2009 yılının ilk yarısında, küresel sermaye hareketlerinin yavaşlamasıyla birlikte portföy yatırımı gelir/giderleri ve yurt içine doğrudan yatırımlar kaynaklı kâr transferlerinde düşüş görülmüştür. Özel sektörün 2008 yılındaki yüksek tutarlı dış borç kullanımının etkisiyle faiz giderleri 2009 yılının Ocak-Haziran döneminde artmış, Merkez Bankası, Genel Hükümet ve bankaların faiz giderleri ise düşüş göstermiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak, bu dönemde gelir hesabı açığı daralmıştır.

Gelir Hesabı

(milyon ABD doları)

	2008				2008	2009	
	I	II	III	IV		I	II
Gelir Hesabı	-1926	-2496	-1782	-1762	-7966	-2042	-2166
Ücret Ödemeleri (net)	-18	-17	-19	-21	-75	-23	-26
Yatırım Geliri (net)	-1908	-2479	-1763	-1741	-7891	-2019	-2140
Toplam gelir	2159	1511	1600	1574	6844	1650	1262
Toplam gider	-4067	-3990	-3363	-3315	-14735	-3669	-3402
Doğrudan Yatırımlar	-535	-1281	-303	-292	-2411	-447	-860
Gelir	70	42	19	196	327	65	108
Gider	-605	-1323	-322	-488	-2738	-512	-968
Portföy Yatırımları	33	321	79	539	972	-293	312
Gelir	1522	922	1126	925	4495	962	739
Gider	-1489	-601	-1047	-386	-3523	-1255	-427
Diğer Yatırımlar	-1406	-1519	-1539	-1988	-6452	-1279	-1592
Faiz geliri	567	547	455	453	2022	623	415
Faiz gideri	-1973	-2066	-1994	-2441	-8474	-1902	-2007
Uzun vade	-1815	-1917	-1826	-2274	-7832	-1733	-1857
Merkez Bankası	-115	-94	-214	-87	-510	-71	-74
Genel Hükümet	-360	-410	-277	-427	-1474	-282	-326
Bankalar	-376	-239	-287	-303	-1205	-332	-208
Diğer Sektör	-964	-1174	-1048	-1457	-4643	-1048	-1249
Kısa vade	-158	-149	-168	-167	-642	-169	-150

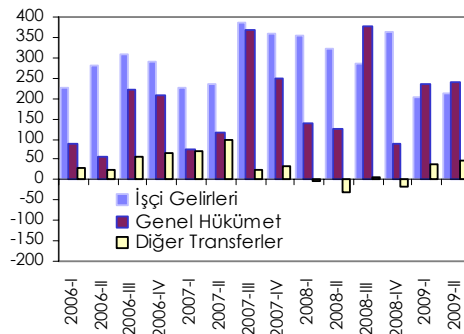
Kaynak: TCMB.

Cari Transferler

33. Cari transferler 2009 yılının ilk yarısında yüzde 7,4 artmıştır. Bu dönemde işçi gelirleri gerilerken, cari transferlerdeki artış Genel Hükümet'e transferlerdeki ve yurt dışında yerleşik kişilerle gerçekleştirilen diğer sigorta ve reasürans işlemlerini kapsayan diğer transferler kalemindeki artıştan kaynaklanmıştır.

Cari transferler

(milyon ABD doları)

Kaynak: TCMB.

III. SERMAYE HAREKETLERİ

34. Uluslararası kredi piyasalarındaki sıkılığın devam ettiği 2009 yılının ilk yarısında özellikle gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımları yavaşlamıştır. Söz konusu dönemde Türkiye'den de net sermaye çıkışları gözlenmiş, doğrudan yatırım girişleri önceki yıllara kıyasla azalmıştır. Ocak-Haziran döneminde cari işlemler 6,8 milyar ABD doları açık verirken, net 4,4 milyar ABD doları sermaye çıkışı gözlenmiştir. Aynı dönemde net hata ve noksan kaleminin 7,8 milyar ABD doları pozitif bakiye vermesi finansman ihtiyacını önemli oranda azaltmıştır.

Dış finansman ihtiyacı ve finansman kaynakları (milyar ABD doları)

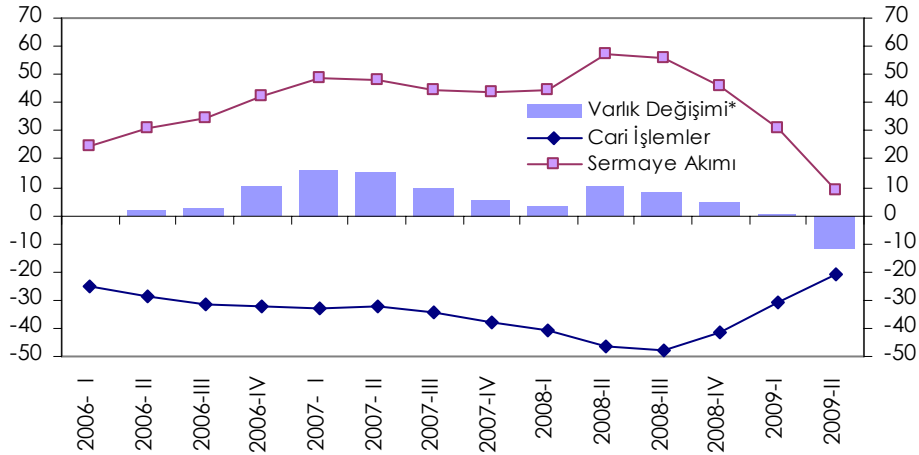
	2008				2008	2009	
	I	II	III	IV		I	II
1. Cari İşlemler Dengesi	-12,3	-15,5	-7,9	-5,7	-41,5	-1,7	-5,1
2. Net Hata Noksan	1,3	-3,0	0,0	6,9	5,3	5,2	2,6
I. Toplam Finansman İhtiyacı (=1+2)	-10,9	-18,5	-8,0	1,2	-36,2	3,5	-2,5
II. Toplam Finansman (=1+2+3)	10,9	18,5	8,0	-1,2	36,2	-3,5	2,5
1. Sermaye Hareketleri (net)	11,0	22,0	11,3	-1,8	42,5	-4,5	0,2
Doğrudan Yatırımlar (net)	3,7	4,7	3,4	3,8	15,6	2,0	1,4
Portföy Yatırımları (net)	-1,3	3,0	-1,2	-5,5	-5,0	-3,1	2,8
Genel Hükümetin Tahvil İhracı	-0,9	0,5	1,5	-0,5	0,6	1,0	0,5
Yabancıların Türkiye'de Menkul Kıymet Alımı	0,0	2,3	-1,6	-5,2	-4,4	-3,1	2,1
Yerleşiklerin Yurt Dışında Menkul Kıymet Alımı	-0,5	0,1	-1,1	0,2	-1,3	-1,1	0,2
Kredi Kullanımı (IMF kredileri hariç, net)	10,1	15,3	10,2	-5,6	29,9	-4,6	-6,1
Genel Hükümet	0,2	0,2	0,8	0,6	1,7	0,4	-0,4
Bankalar	1,4	1,7	2,9	-2,9	3,0	-2,4	-2,7
Uzun Vade	1,9	0,8	0,8	-2,8	0,7	-0,8	-1,1
Kısa Vade	-0,5	0,9	2,1	-0,1	2,3	-1,7	-1,6
Diğer Sektörler	8,5	13,3	6,6	-3,3	25,2	-2,5	-3,1
Uzun Vade	7,0	9,7	5,5	0,5	22,7	-2,1	-2,0
Kısa Vade	0,1	0,5	0,3	0,0	0,9	0,4	-0,3
Ticari Krediler	1,5	3,2	0,7	-3,8	1,6	-0,8	-0,8
Mevduat	0,9	2,9	1,6	-2,0	3,4	1,2	2,5
Merkez Bankası	-0,3	-0,3	-0,7	-0,4	-1,8	-0,2	-0,2
Bankalar	1,2	3,2	2,3	-1,6	5,2	1,4	2,7
Diğer	-2,4	-3,8	-2,7	7,5	-1,4	0,0	-0,4
2. IMF Kredileri	-0,5	3,2	-0,4	-0,5	1,7	-0,7	0,0
Merkez Bankası	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Genel Hükümet	-0,5	3,2	-0,4	-0,5	1,7	-0,7	0,0
3. Rezerv Değişimi (- artış)	0,4	-6,7	-2,9	1,2	-8,0	1,7	2,3
Bankalar Muhabir Mevcudu	0,5	-6,4	0,9	-4,1	-9,1	0,5	-0,8
Resmi Rezervler	-0,1	-0,3	-3,8	5,3	1,1	1,3	3,2

Kaynak: TCMB.

35. 2008 yılının Ekim ayından itibaren cari açığın yıllık bazda gerilemesine karşın sermaye çıkışlarının gözlenmesine bağlı olarak döviz varlıklarındaki artış sınırlı düzeyde gerçekleşmiştir. 2009 yılının ilk yarısında ise, cari açık kaynaklı finansman ihtiyacının azalmasına rağmen, sermaye çıkışlarına bağlı olarak varlıklarda kayda değer bir düşüş olmuştur.

Cari İşlemler Hesabı ve Finansmanı

(12-aylık top., milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

* Varlık değişimi, ödemeler dengesi tablosundan resmi rezervler, bankaların döviz varlıkları ve net hata ve noksan kalemleri toplamının ters işaretlisi olarak gösterilmiştir.

Doğrudan Yatırımlar

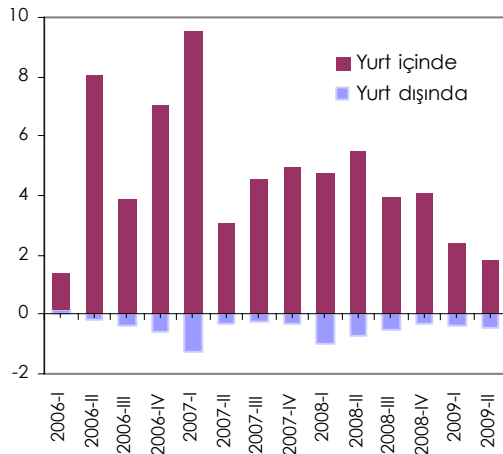
36. Yılın ilk yarısında doğrudan yatırım girişleri azalmakla birlikte devam etmiştir. Bu dönemde yurt içine 4,2 milyar ABD doları doğrudan yatırım gerçekleşmiştir. Finansal krizle birlikte küresel likidite daralması ve belirsizliklerin devam etmesi doğrudan yatırım girişlerini olumsuz etkilemiştir.

37. Doğrudan yatırım gelirindeki en büyük giriş, enerji sektörü özelleştirmelerine ilişkin ödemeler nedeniyle sanayi sektöründe olmuştur. Söz konusu girişin önemli bir kısmı, 2008 yılında yapılan Başkent Elektrik ile Kocaeli doğal gaz dağıtım şirketi İzgaz'ın özelleştirme gelirinden kaynaklanmıştır. Hizmetler sektöründe ise doğrudan yatırım yapılan başlıca sektörler inşaat, gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri, toptan ve perakende ticaret ile bankacılık olmuştur. Yurt dışı yerleşiklerin gayrimenkul yatırımları yılın ilk yarısında geçen yılın aynı dönemine göre azalarak 0,8 milyar ABD doları olmuş, diğer sermaye kalemi ile gösterilen, Türkiye'deki yabancı sermayeli şirketlerin yurt dışındaki ortaklarından kullandıkları uzun vadeli kredilerde artış görülmüştür.

38. 2009 yılı Ocak-Haziran döneminde yurt içi yerleşiklerce yurt dışında yapılan doğrudan yatırımlar ise 0,8 milyar ABD doları olmuştur.

Doğrudan Yatırımlar

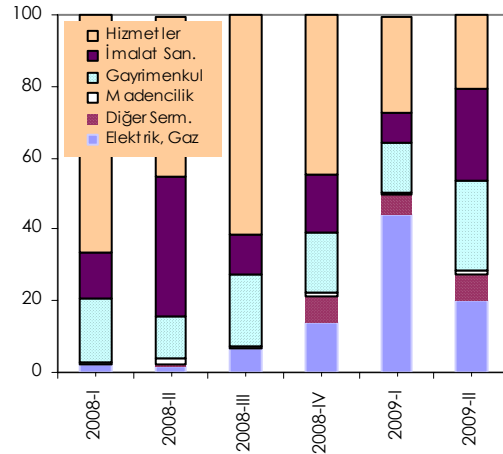
(milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

Yurt İçine Doğrudan Yatırımlar

(yüzde pay)

Kaynak: TCMB.

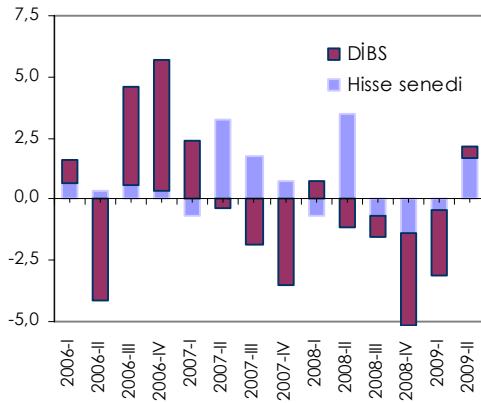
Portföy Yatırımları

39. Küresel finansal krizle birlikte risk algılamalarının artması özellikle portföy kaynaklı sermaye çıkışlarına neden olmuştur. 2009 yılı Mart ayına kadar çıkışlar sürmüştü, Nisan ayından itibaren ise hisse senedi piyasasında net alım yapan yabancıların DİBS piyasasında dalgalı bir seyir izlediği gözlenmiştir. Buna göre, yılın ikinci çeyreğinde yurt dışı yerleşikler 1,7 milyar ABD doları hisse senedi, 0,5 milyar ABD doları DİBS almışlardır.

40. Temmuz ayında yurt dışı yerleşiklerin hisse senedi ve DİBS piyasasında alımlarına devam ettikleri gözlenmiştir.

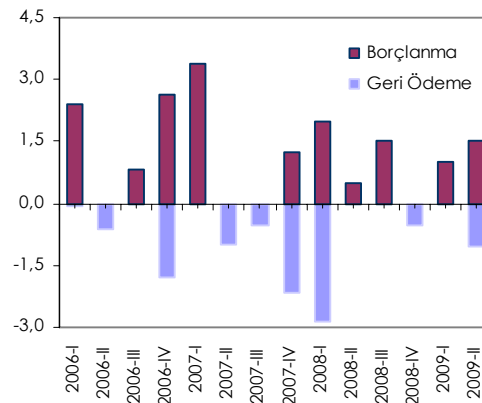
41. Hazine, Ocak ayında yurt dışında 2017 vadeli 1 milyar ABD doları, Nisan ayında (Mayıs ayında hesaba geçen) 2019 vadeli 1,5 milyar ABD doları, Temmuz ayında ise 2017 vadeli 1,25 milyar ABD doları tahvil ihracı gerçekleştirmiştir. Ayrıca, Haziran ayında Hazine 1,1 milyar ABD doları geri ödeme yapmıştır.

Yabancıların menkul kıymet yatırımları (milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

Genel Hükümet tahvil ihracı (milyar ABD doları)

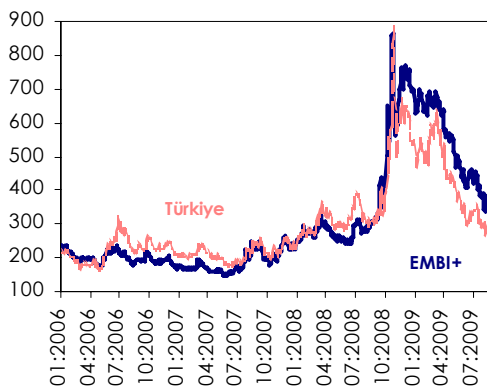
Kaynak: TCMB.

42. Yılın ikinci çeyreğinde, krizin en kötü döneminin geride kaldığı algılamasıyla birlikte küresel finansal piyasalarda iyimser bir hava oluşmuş ve risk iştahı artmıştır. Bu dönemde, gelişmekte olan ülkelerin para birimleri değer kazanmış ve borsalarında yükselişler gözlenmiştir. Buna bağlı olarak, gelişmekte olan ülkelerin risk primleri düşmüş, Yükselen Piyasalar Tahvil Ana Endeksi (EMBI+) Lehman Brothers'ın iflasından önceki seviyelere yaklaşmıştır.

43. Kriz sürecinin genelinde olduğu gibi, yılın ikinci çeyreğinde de Türkiye'nin risk primi diğer gelişmekte olan ülkelere kıyasla düşük seviyelerde seyretmiştir.

İkincil Piyasa Getiri Farkları

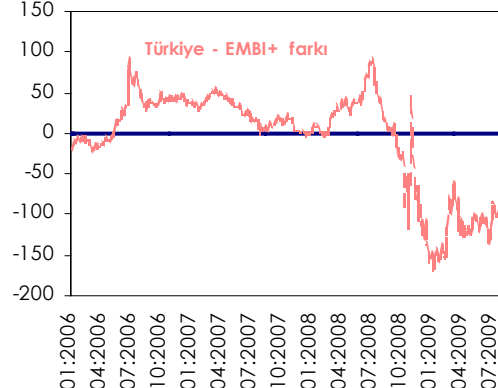
(baz puan)

Kaynak: JPM organ.

Getiri farklarında Türkiye'nin EMBI+ ortalamasına göre durumu

(baz puan)

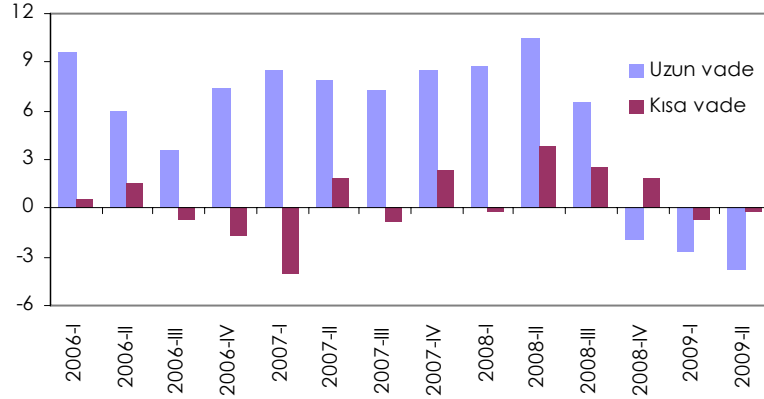
Getiri Farkı (spread): Ülkelerin uluslararası piyasalarda ihraç ettikleri tahvil getirileri ve ABD Hazine tahvil getirileri arasındaki fark.

Diğer Yatırımlar

44. Son yıllarda özel sektör kaynaklı uzun vadeli kredi kullanımındaki artış sonucunda yüksek düzeylere çıkan uzun vadeli sermaye girişleri, küresel krizin etkisiyle 2008 yılının son çeyreğinden itibaren yerini çıkışa bırakmıştır. Kısa vadeli sermaye hareketleri de bu dönemde benzer eğilimler göstermiştir.

Uzun ve kısa vadeli sermaye

(milyar ABD doları, net)

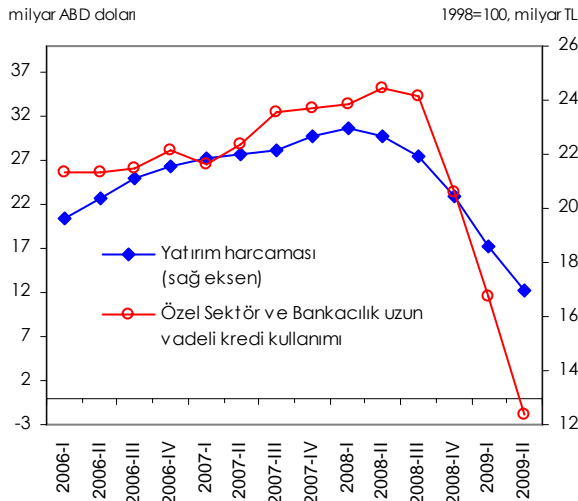

Not: Doğrudan ve portföy yatırımı ile IMF kredileri ve bankaların döviz varlıkları hariç.

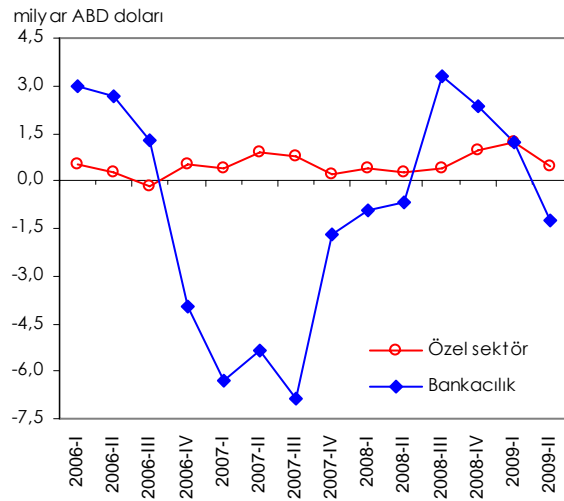
45. Dış finansman imkânlarının daralması 2008 yılı Ocak-Eylül döneminde aylık ortalama 4,4 milyar ABD doları olan özel sektörün uzun vadeli kredi kullanımının yılın son çeyreğinde 2,5 milyar ABD dolarına, 2009 yılının ilk yarısında ise 1,8 milyar ABD dolarına düşmesine yol açmıştır. Buna bağlı olarak özel sektör uzun vadeli kredilerde Aralık ayından itibaren net kredi ödeyicisi konuma geçmiştir. Öte yandan özel sektör, 2009 yılının ilk yarısında net 0,1 milyar ABD doları kısa vadeli dış kredi kullanmıştır.

46. Bankalar uzun vadeli kredilerde özel sektöre benzer şekilde 2008 yılının son çeyreğinden itibaren net ödeyici konuma geçmiştir. Kısa vadeli kredilerde ise, 2008 yılında net kullanıcı olan bankalar, 2009 yılında net ödeyici olmuş ve yılın ilk yarısında net 3,2 milyar ABD doları kısa vadeli kredi geri ödemesi yapmıştır.

Uzun vadeli net kredi kullanımı ve özel sektör yatırım harcamaları (12-aylık birikimli)

Kısa vadeli net kredi kullanımı (12-aylık birikimli)

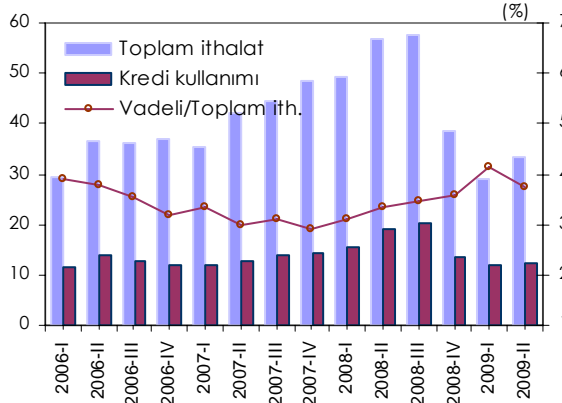
Kaynak: TCMB, TÜİK.

47. 2006 yılı başından itibaren gerileyen vadeli ithalat/toplam ithalat oranı, 2007 yılının son çeyreğinde yüzde 29,3'e gerilemiş, izleyen dönemde tekrar yükselişe geçerek 2009 yılının ikinci

çeyreğinde yüzde 37,4'e gelmiştir. Diğer taraftan, vadeli ihracatın toplam ihracattaki payı son yıllarda artış göstermiş, 2005 yılının son çeyreğinde yüzde 52 olan vadeli ihracat/toplam ihracat oranı 2007 yılının üçüncü çeyreğinde yüzde 62,9 olarak gerçekleşmiştir. İhracatın vadeli yapılan kısmı 2008 yılında gerileme eğilimi içinde olmuş ancak, son çeyrekte yeniden yükselmeye başlamış ve 2009 yılı ikinci çeyreğinde yüzde 61,7 olmuştur. İhracatçıların, finansman imkânlarının azaldığı bu dönemde performanslarını sürdürmek için vadeli satışlarını artırdıkları, ithalatçıların da benzer şekilde vadeli alıma yöneldikleri görülmektedir.

Ticari kredi kullanım ve ithalat

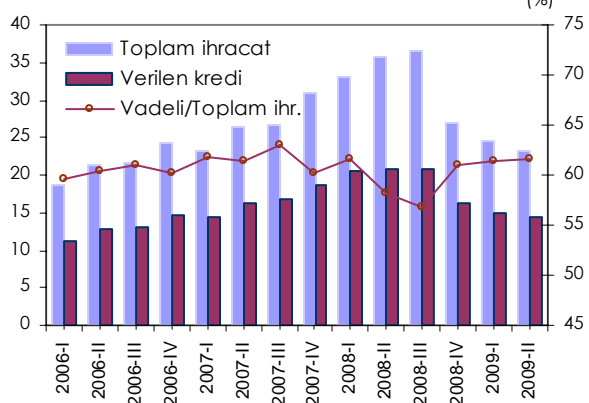
(milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Yurt dışına açılan ticari krediler & ihracat

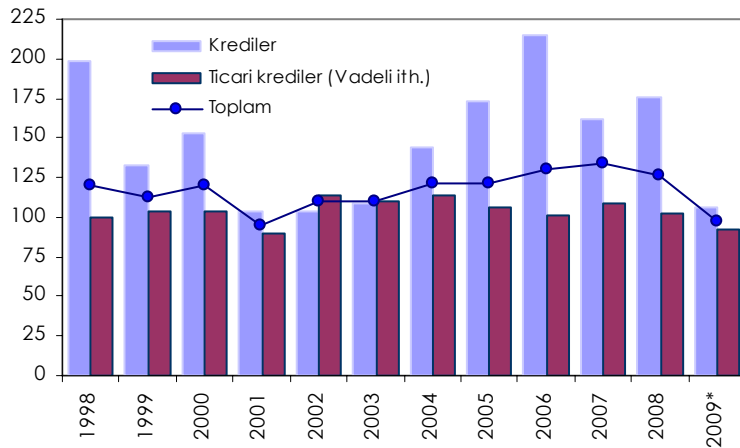
(milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

48. Kredi imkânlarının daralması, 2008 yılında yüksek seviyede olan özel sektörün dış borç çevirme oranının, kullandığı hızlı düşüş sonrasında 100'ün altına gerilemesine yol açmıştır. Özel sektörün, 2008 yılında yıllık ortalama olarak yüzde 175,8 olan dış kredi çevirme oranı, 2009 yılının ilk yarısında yüzde 76,1'e, 2008 yılında yüzde 125,9 olan ticari kredi çevirme oranı ise 2009 yılının ilk yarısında yüzde 93,8'e gerilemiştir.

Özel Sektör Dış Borç Çevirme Oranları (yüzde)

*12 aylık.

Kaynak: TCMB.

49. Genel Hükümet 2009 yılı Ocak-Haziran döneminde IMF kredi geri ödemelerine devam etmiş, bu dönemde toplam 0,7 milyar ABD doları kredi geri ödemesinde bulunmuştur. Buna karşın, diğer uzun vadeli kredi kullanımlarında (Dünya Bankası vb.) net bazda önemli bir değişim olmamıştır.

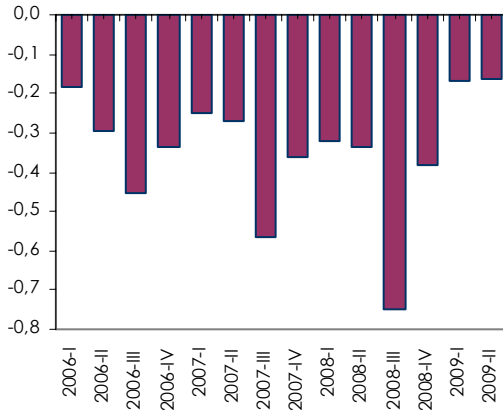
50. Yurt dışında çalışan işçilerin Merkez Bankasında açtıkları uzun vadeli kredi mektuplu döviz tevdiat hesapları (KMDTH) ile süper döviz hesaplarından (SDH) 2003 yılı Nisan ayından bu yana çıkış devam etmektedir. Kısa vadeli hesaplarda da, 2004 yılının ikinci çeyreğinde

başlayan çıkışlar sürmektedir. 2009 yılının ilk yarısında Merkez Bankasındaki söz konusu mevduatta net 0,3 milyar ABD doları çıkış gözlenmiştir. Bu çıkışlarda hem KMDTH hem de SDH'de 2002'den bu yana gerçekleştirilen kademeli faiz indirimleri etkili olmuştur.

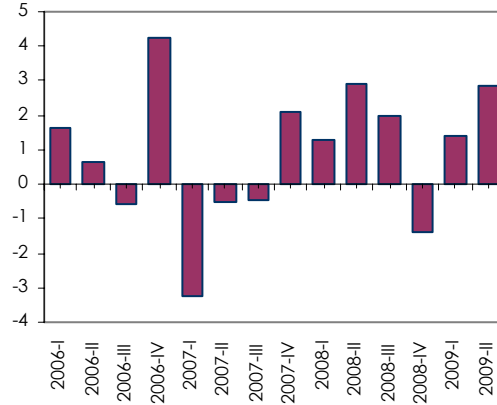
51. 2008 yılının son çeyreğinden itibaren finansal krizin etkisiyle yurt dışı yerleşiklerin yurt içi bankalardaki mevduatında çıkış eğilimi başlamış, ancak 2009 yılının Mayıs ve Haziran aylarında finansal piyasalarda iyimserliğin artmasıyla söz konusu mevduatlarda yeniden artış gözlenmiştir. Böylece, Ocak-Haziran döneminde yurt dışı yerleşiklerin yurt içi bankalardaki mevduatı 4,1 milyar ABD doları artmıştır.

Yurt dışı yerleşiklere ait mevduatlar (milyar ABD doları)

KMDTH ve Süper Döviz Hesabı

Bankalardaki mevduat

Kaynak: TCMB.

52. 2007 yılı sonunda 249 milyar ABD doları olan toplam dış borç stoku 2008 yılı sonunda özel sektörün yüksek dış borçlanmasına bağlı olarak 277 milyar ABD doları düzeyine ulaşmıştır. 2008 yılı son çeyreğinden itibaren kredi imkânlarının daralmasıyla özel sektörün borçlanması yavaşlamış ve 2009 yılı Mart ayı itibarıyla toplam dış borç stoku 265 milyar ABD dolarına gerilemiştir.

53. Toplam dış borç stokunun 217 milyar ABD dolarını uzun vadeli dış borçlar, 48 milyar ABD dolarını ise kısa vadeli borçlar oluşturmaktadır. 2007 yıl sonu itibarıyla yüzde 82,5'e ulaşan dış borç stokunda uzun vadeli borçların payı, vadeli ithalat, yabancıların bankalardaki mevduatındaki artış ve bankacılık ve özel sektörün uzun vadeli kredi kullanımındaki yavaşlama sonucunda Mart ayı itibarıyla yüzde 81,8'e gerilemiştir.

54. Dış borç göstergeleri incelendiğinde, 2008 sonu itibarıyla yüzde 37,4'e gerileyen dış borç stokunun GSYH'ye oranının, Mart ayı itibarıyla 38,5'e yükseldiği gözlenmiştir. Bunun yanı sıra, dış borç servisinin GSYH'ye oranı yüzde 7,6'ya, dış borç stokunun ihracata oranı yüzde 215,1'e yükselmiştir.

Seçilmiş Dış Borç Göstergeleri (yüzde)

	2007				2008				2009
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	
Toplam Dış Borç Stoku / GSYH	39,4	39,5	38,9	38,2	38,0	39,0	37,8	37,4	38,5
Toplam Dış Borç Stoku / İhracat*	236,9	235,2	234,8	232,5	226,3	226,7	213,8	209,9	215,1
Dış Borç Servisi / GSYH	7,9	8,0	8,0	7,5	7,4	6,7	6,5	7,2	7,6
Uzun Vadeli /Toplam Dış Borç	82,4	82,2	83,2	82,5	82,5	81,2	80,0	81,6	81,8
Kısa Vadeli /Toplam Dış Borç	17,5	17,6	16,7	17,3	17,3	18,6	19,8	18,2	18,2
<i>Bilgi için:</i>									
Toplam Dış Borç Stoku (milyar \$)	213,5	224,0	235,9	249,4	265,3	286,6	291,1	277,1	265,3
GSYH (yıllık, milyar \$)	542,1	567,8	606,2	652,7	698,7	735,3	770,8	741,8	688,8

* Bavul ticareti ve diğer mallar hariç.

Kaynak: TÜİK, Hazine Müsteşarlığı.

IV. EK TABLOLAR

CARI İŞLEMLER (milyon ABD doları)

	Cari İşlemler										
	Net	Dış Ticaret			Hizmetler		Gelir		Transferler		
		Net	İhracat (FOB)	Bavul Ticareti	İthalat (CIF)	Net	Turizm Geliri	Net	Faiz Gideri	Net	İşçi Gelirleri
	(yıllık)										
2004	-14431	-22736	63167	3880	-97540	12797	15888	-5609	-4312	1117	804
2005	-22088	-33001	73476	3473	-116774	15334	18152	-5875	-5010	1454	851
2006	-32051	-40962	85535	6408	-139576	13694	16853	-6691	-6322	1908	1111
2007	-38219	-46677	107272	6002	-170063	13323	18487	-7108	-7479	2243	1209
2008	-41490	-53043	132028	6200	-201964	17513	21951	-7966	-8474	2006	1324
	(üç aylık)										
2008 I	-12292	-12131	33139	1448	-49178	1276	2776	-1926	-1973	489	352
II	-15502	-16737	35613	1406	-56672	3313	4693	-2496	-2066	418	322
III	-7948	-16207	36435	1771	-57693	9373	9988	-1782	-1994	668	287
IV	-5748	-7968	26841	1575	-38421	3551	4494	-1762	-2441	431	363
2009 I	-1711	-1292	24480	1124	-28883	1147	2467	-2042	-1902	476	204
II	-5128	-6738	23257	1291	-33455	3278	4243	-2166	-2007	498	211
	(aylık)										
2008 Tem	-4006	-6385	12595	490	-20557	2659	3054	-483	-561	203	117
Ağu	-3003	-6375	11047	704	-19251	3853	3995	-623	-724	142	76
Eyl	-939	-3447	12793	577	-17885	2861	2939	-676	-709	323	94
Eki	-2377	-4044	9723	596	-14942	2117	2262	-607	-806	157	147
Kas	-364	-1277	9396	563	-12074	1029	1270	-257	-722	141	104
Ara	-3007	-2647	7722	416	-11405	405	962	-898	-913	133	112
2009 Oca	-410	-392	7884	341	-9282	178	799	-441	-571	245	64
Şub	-230	332	8434	350	-9076	414	722	-1074	-575	98	65
Mar	-1071	-1232	8162	433	-10525	555	946	-527	-756	133	75
Nis	-1490	-1455	7566	393	-10121	639	1021	-783	-664	109	72
May	-1634	-2512	7349	476	-10838	1196	1444	-490	-655	172	74
Haz	-2004	-2771	8342	422	-12496	1443	1778	-893	-688	217	65
	(on iki aylık)										
2008 Tem	-47636	-56669	130061	5955	-203927	14861	20537	-7985	-8225	2157	1411
Ağu	-48940	-58484	132371	6136	-208496	15567	21128	-8100	-8262	2077	1349
Eyl	-47557	-57920	136125	6233	-211922	16015	21322	-7866	-8269	2214	1321
2009 Eki	-46680	-57701	135953	6289	-211237	16716	21729	-7902	-8341	2207	1347
Kas	-43703	-55211	134030	6295	-206679	17151	21864	-7812	-8365	2169	1326
Ara	-41490	-53043	132028	6200	-201964	17513	21951	-7966	-8474	2006	1324
Oca	-37749	-48841	129280	6100	-194907	17214	21865	-8219	-8476	2097	1278
Şub	-34114	-45079	126636	5965	-187956	17517	21786	-8595	-8386	2043	1233
Mar	-30909	-42204	123369	5876	-181669	17384	21642	-8082	-8403	1993	1176
Nis	-27220	-38610	119571	5807	-173901	17615	21610	-8217	-8446	1992	1132
May	-24050	-35736	114442	5780	-165433	17537	21362	-7854	-8429	2003	1093
Haz	-20535	-32205	111013	5761	-158452	17349	21192	-7752	-8344	2073	1065

Kaynak: TCMB.

SERMAYE ve FINANS HESAPLARI (milyon ABD doları)

		Sermaye ve Finans Hesapları														
Net	Doğrudan Yatırımlar	Portföy Yatırımları					Diğer Yatırımlar									
		Net	Varlıklar	Yükümlülükler		Net	Bankaların Döviz Varlıkları	Yükümlülükler								
				Hisse Senetleri	Borç Senetleri			Net	Ticari Krediler	Krediler				Mevduat		
										Merkez B.	Genel Hük.	Bankalar	Diğer Sektörler	Merkez B.	Bankalar	
(yıllık)																
2004	13360	2005	8023	-1388	1427	7984	4156	-5965	11139	4197	-4414	-267	5704	5098	-209	856
2005	19460	8963	13437	-1233	5669	9001	14903	-342	15481	3074	-2881	-4637	9208	9875	-787	1276
2006	32064	19261	7413	-3989	1939	9463	11544	-10289	24941	674	0	-5223	5814	18812	-1268	5890
2007	36622	19940	717	-2063	5138	-2358	23997	-3531	28855	4231	0	-3901	5608	25888	-1450	-1873
2008	36199	15633	-5046	-1276	716	-4486	24555	-9067	35452	1567	0	3424	3047	23608	-1791	5178
(üç aylık)																
2008 I	10947	3725	-1316	-494	-707	-115	8597	494	10527	1459	0	-297	1356	7085	-323	1231
II	18466	4723	2966	149	3479	-662	11080	-6426	21448	3166	0	3328	1749	10160	-335	3214
III	7967	3399	-1186	-1119	-691	624	9588	947	11596	739	0	362	2865	5820	-749	2328
IV	-1181	3786	-5510	188	-1365	-4333	-4710	-4082	-8119	-3797	0	31	-2923	543	-384	-1595
2009 I	-3472	2001	-3142	-1061	-438	-1643	-3609	452	-4036	-811	0	-330	-2417	-1724	-176	1409
II	2487	1387	2824	234	1662	928	-4876	-834	-3469	-787	0	-399	-2674	-2284	-166	2666
(aylık)																
2008 Tem	4820	1377	885	-107	579	413	2855	-2654	6870	1015	0	716	1632	1586	-232	2054
Ağu	3569	745	-2135	-113	127	-2149	4074	695	5421	652	0	9	1553	1957	-111	1336
Eyl	670	1159	-853	-1043	-260	450	1892	2855	2038	-684	0	-117	-212	2220	-185	960
Eki	-1263	1827	-4781	10	-1365	-3426	187	-3723	-1131	-1526	0	-386	1194	576	-172	-846
Kas	-648	915	-896	180	-256	-820	-1019	2224	-4243	-1514	0	-72	-2425	366	-102	-486
Ara	730	1044	167	-2	256	-87	-3878	-2583	-2745	-757	0	489	-1692	-399	-110	-263
2009 Oca	-331	1019	-841	-712	-104	-25	-881	-601	-646	-482	0	-131	-208	-403	-69	650
Şub	-2280	467	-1899	-304	-331	-1264	-296	1393	-1300	-193	0	143	-735	-356	-55	-107
Mar	-861	515	-402	-45	-3	-354	-2432	-340	-2090	-136	0	-342	-1474	-965	-52	866
Nis	1632	727	875	307	841	-273	-2762	-295	-2498	-27	0	-155	-1273	-673	-53	-350
May	333	487	2841	-504	662	2683	-1439	695	-2027	-403	0	-114	-1752	-901	-48	1137
Haz	522	173	-892	431	159	-1482	-675	-1234	1056	-357	0	-130	351	-710	-65	1879
(on iki aylık)																
2008 Tem	50867	17023	-5278	-1086	4735	-8927	39950	-6992	55527	6773	0	2413	6733	31115	-1694	9762
Ağu	30223	10639	-7056	-263	1019	-7812	24197	365	29391	2947	0	-1226	4042	18209	-977	6281
Eyl	48143	16481	-2901	-1192	2850	-4559	38857	-5485	54339	6204	0	2744	7430	30549	-1771	8751
Eki	42592	17267	-7405	-1653	1056	-6808	35644	-11788	51904	4611	0	2938	8053	28669	-1803	9001
Kas	41151	17712	-4606	-1617	919	-3908	31638	-10342	44663	2633	0	3320	5483	26860	-1795	7736
Ara	36199	15633	-5046	-1276	716	-4486	24555	-9067	35452	1567	0	3424	3047	23608	-1791	5178
2009 Oca	30119	15511	-6129	-1476	1109	-5762	18701	-12688	31640	39	0	3356	2755	20501	-1736	6308
Şub	24390	15305	-8396	-2050	618	-6964	16368	-9412	27099	-478	0	3880	696	18553	-1707	5739
Mar	21780	13909	-6872	-1843	985	-6014	12349	-9109	20889	-703	0	3391	-726	14799	-1644	5356
Nis	19843	13891	-3862	-1423	1699	-4138	5513	-10099	12970	-1382	0	3227	-3552	12169	-1586	3670
May	13931	12560	-3376	-2459	854	-1771	2265	-3704	1310	-2893	0	-436	-5252	7094	-1523	3901
Haz	5801	10573	-7014	-1758	-832	-4424	-3607	-3517	-4028	-4656	0	-336	-5149	2355	-1475	4808

Kaynak: TCMB.

İHRACAT ENDEKSLERİ

Birim Değer Endeksi (2003=100, Yıllık % Değişim)

	2007	2008				2008	2009	
		I	II	III	IV		I	II
Toplam	13,1	20,7	23,6	24,3	-4,5	16,0	-18,9	-22,4
Sermaye Malı	18,1	16,0	17,0	12,5	-3,1	10,7	-7,1	-9,2
Ara Malı	14,2	21,8	27,6	36,3	-1,2	21,3	-19,4	-29,4
Tüketim Malı	11,0	20,9	20,8	13,6	-8,7	10,7	-14,8	-15,9
Önemli Fasıllar (ISIC Rev.3'e göre):								
Tarım ve Hayvancılık	20,4	22,6	20,5	-3,5	-18,3	-2,0	-12,4	-17,1
Gıda Ürünleri ve İçecek	16,5	46,0	44,2	26,7	-3,5	24,6	-19,5	-23,5
Tekstil Ürünleri	10,3	11,9	12,2	7,9	-7,6	5,7	-11,6	-13,7
Giyim Eşyası	7,4	19,8	19,3	9,1	-9,9	10,0	-15,4	-18,3
Rafine edilmiş petrol, Kok köm., nükl. Yak.	15,6	62,0	60,4	67,8	-24,7	35,5	-44,5	-47,9
Kimyasal Madde ve Ürünler	9,0	17,1	18,8	19,9	4,6	15,2	-8,9	-13,6
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	11,9	17,8	17,4	15,3	1,3	12,9	-7,6	-9,9
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	8,3	14,5	20,8	12,5	-5,1	10,8	-12,6	-21,6
Ana Metal Sanayi	18,7	27,2	41,4	79,5	8,0	43,0	-29,4	-46,7
Metal Eşya Sanayi (Mak. & Teçh. hariç)	14,8	18,1	21,0	24,4	4,6	16,4	-7,5	-16,2
Makine ve Teçhizat	14,4	16,5	17,5	13,9	-4,5	10,3	-10,6	-13,8
Elektrikli Makina ve Cihazlar	14,0	17,1	18,0	12,5	-2,1	10,9	-12,6	-15,9
Radio, TV, Haberleşme Teçhizatı ve Cih.	-5,5	16,7	18,0	9,5	-4,9	8,3	-21,7	-13,2
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	8,5	13,0	14,3	9,6	-5,1	8,4	-9,2	-8,4

Miktar Endeksi (2003=100, Yıllık % Değişim)

	2007	2008				2008	2009	
		I	II	III	IV		I	II
Toplam	11,1	18,3	9,1	9,8	-9,1	6,2	-9,2	-15,8
Sermaye Malı	31,2	23,6	25,2	16,1	-20,6	9,8	-40,8	-38,1
Ara Malı	14,5	29,4	14,5	15,1	-3,3	13,0	-0,2	-14,9
Tüketim Malı	4,2	4,7	-2,7	0,4	-11,8	-2,6	-16,3	-9,3
Önemli Fasıllar (ISIC Rev.3'e göre):								
Tarım ve Hayvancılık	-10,6	-14,8	0,8	14,5	17,5	7,7	18,2	20,8
Gıda Ürünleri ve İçecek	2,4	-7,8	-4,0	4,6	8,5	0,7	15,0	21,0
Tekstil Ürünleri	5,8	7,9	1,1	-0,4	-10,2	-0,9	-21,7	-13,0
Giyim Eşyası	8,0	-2,9	-15,9	-9,5	-15,8	-11,4	-14,5	-5,4
Rafine edilmiş petrol, Kok köm., nükl. Yak.	25,2	23,5	8,4	24,3	-9,9	9,8	-48,3	-25,0
Kimyasal Madde ve Ürünler	7,0	12,7	13,6	14,9	-12,0	6,9	-22,4	-11,2
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	16,6	9,3	10,1	14,8	-5,9	7,1	-19,3	-13,6
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	12,3	13,3	30,9	15,3	-0,1	14,9	-2,3	-7,4
Ana Metal Sanayi	11,4	77,8	23,0	24,5	12,4	28,0	52,1	-8,9
Metal Eşya Sanayi (Mak. & Teçh. hariç)	10,8	20,9	21,4	13,1	-8,4	11,7	-19,1	-19,0
Makine ve Teçhizat	16,8	16,6	14,4	13,8	-2,3	10,6	-15,4	-16,4
Elektrikli Makina ve Cihazlar	27,8	16,0	12,0	13,8	-3,4	9,2	-13,0	-16,7
Radio, TV, Haberleşme Teçhizatı ve Cih.	-5,1	-13,0	-16,9	-30,1	-30,0	-23,8	-19,0	-19,5
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	23,6	34,9	16,8	12,1	-37,1	4,9	-50,8	-43,3

Kaynak: TÜİK.

İTHALAT ENDEKSLERİ

Birim Değer Endeksi (2003=100, Yıllık % Değişim)

	2007	2008				2008	2009	
		I	II	III	IV		I	II
Toplam	9,8	22,8	28,5	29,6	2,3	20,7	-16,7	-27,1
Sermaye Mali	2,1	9,7	7,2	4,5	-7,6	2,9	-6,0	-13,6
Ara Mali	9,6	26,6	35,3	37,6	6,1	26,5	-16,2	-31,5
Tüketim Mali	6,5	16,4	14,6	12,7	-5,9	8,9	-10,3	-11,5
Önemli Fasıllar (ISIC Rev.3'e göre):								
Ham Petrol ve Doğal Gaz	6,1	50,3	66,1	57,5	11,4	45,4	-25,1	-44,7
Gıda Ürünleri ve İçecek	20,5	35,4	39,6	33,2	8,4	28,3	-12,9	-21,0
Tekstil Ürünleri	4,2	7,5	8,2	5,5	-0,9	5,0	-2,2	-2,9
Kağıt Ürünleri	9,9	12,2	13,4	11,8	0,8	17,3	-11,5	-21,1
Rafine edilmiş petrol, Kok köm., nükl. Yak.	12,4	58,3	64,0	61,7	-7,0	40,1	-46,9	-52,7
Kimyasal Madde ve Ürünler	8,6	19,0	19,5	21,9	1,8	15,3	-22,5	-25,2
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	9,6	14,2	15,6	12,7	-2,8	9,6	-5,0	-10,0
Ana Metal Sanayi	16,3	20,3	28,7	38,4	7,3	24,5	-20,0	-33,0
Metal Eşya Sanayi (Mak. & Teçh. hariç)	6,4	13,1	16,4	12,4	-3,3	8,3	-3,8	-5,6
Makine ve Teçhizat	5,3	10,2	14,1	11,4	-4,4	7,3	-6,3	-11,2
Elektrikli Makina ve Cihazlar	3,5	10,5	11,0	1,9	-10,3	2,9	-12,7	-13,1
Radyo, TV, Haberleşme Teçhizatı ve Cih.	8,7	12,8	1,1	8,6	3,2	5,1	3,6	-9,0
Tıbbi ve Optik aletler	7,3	0,4	3,1	-4,0	-14,3	-4,5	-8,3	-14,4
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	8,6	12,8	12,2	7,5	-8,1	5,7	-6,0	-8,0
Atık ve hurdalar (toptan ve perakende)	26,2	40,2	64,7	102,4	-0,2	56,2	-34,4	-55,7

Kaynak: TÜİK.

Miktar Endeksi (2003=100, Yıllık % Değişim)

	2007	2008				2008	2009	
		I	II	III	IV		I	II
Toplam	12,8	13,7	4,7	0,4	-22,3	-1,9	-31,2	-19,1
Sermaye Mali	13,5	24,0	4,3	2,0	-19,1	0,7	-33,5	-18,3
Ara Mali	13,3	10,1	3,4	-0,2	-24,2	-3,0	-32,9	-21,1
Tüketim Mali	8,9	25,6	17,7	3,5	-16,5	5,6	-23,0	-9,0
Önemli Fasıllar (ISIC Rev.3'e göre):								
Ham Petrol ve Doğal Gaz	6,9	2,4	1,7	6,9	-15,2	-1,9	-25,4	-24,0
Gıda Ürünleri ve İçecek	-9,4	24,0	6,1	15,7	-3,5	10,1	-15,3	5,7
Tekstil Ürünleri	21,6	7,4	-7,9	-11,6	-21,4	-9,2	-39,3	-27,4
Giyim Eşyası	22,6	32,6	36,6	24,4	16,9	23,6	3,4	-5,3
Kağıt Ürünleri	11,4	10,5	-1,9	-7,3	-10,7	-9,5	-27,5	-1,1
Rafine edilmiş petrol, Kok köm., nükl. Yak.	14,7	5,5	21,3	-7,1	-4,1	3,2	12,6	24,7
Kimyasal Madde ve Ürünler	12,0	9,5	3,6	-0,5	-16,6	-1,2	-19,0	-9,7
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	11,1	19,0	7,4	-1,3	-18,4	0,9	-42,7	-26,5
Ana Metal Sanayi	18,0	11,0	-2,5	-0,4	-42,9	-7,8	-53,1	-40,4
Metal Eşya Sanayi (Mak. & Teçh. hariç)	9,1	30,1	22,3	13,3	-7,5	13,8	-32,3	-25,8
Makine ve Teçhizat	14,8	13,0	-5,1	-8,0	-25,2	-7,5	-33,7	-23,1
Elektrikli Makina ve Cihazlar	23,7	45,2	15,8	7,1	-5,9	12,8	-26,7	-7,7
Radyo, TV, Haberleşme Teçhizatı ve Cih.	10,7	9,7	-4,6	-20,9	-34,0	-13,5	-47,5	-8,5
Tıbbi ve Optik aletler	10,0	41,4	23,0	23,7	-3,0	19,3	-28,1	-17,8
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	5,5	28,0	15,4	0,1	-38,2	-2,9	-57,8	-34,4
Atık ve hurdalar (toptan ve perakende)	17,1	2,2	19,7	13,1	-30,7	0,8	-44,4	-25,7